

פרשת וישלח

53. יעקב שולח מלאכים אל עשו פרק לב פסוקים ד-ז

שימו לב! יש חומשים שבהם פסוקי פרק לב ממוספרים בצורה שונה מזו המובאת כאן.
הפסוק הראשון של פרשת וישלח מסומן בהם כפסוק ג, וכן הלאה עד סוף הפרק.

א. הקדמה

אחרי שיעקב הצליח, בסיועו של הקב"ה, להיפרד סוף סוף מלבן - עמד בפניו אתגר נוסף: פגישתו הצפויה עם עשיו. שנים רבות עברו מאז עזב יעקב את הבית, והוא לא ידע באיזו מידה עשיו עדיין שומר לו טינה על לקיחת הברכות ואם הוא עדיין מבקש להורגו. יעקב החליט לא להמתין עד שהם ייפגשו אלא להקדים ולשלוח שליחים אל עשיו כדי לפייסו. הוא הנחה את השליחים לפנות אל עשיו כאל 'אדון' ולדבר על יעקב כעל 'עבדו'. הוא גם ציווה עליהם לספר לעשיו היכן הוא היה בכל השנים האלה ושהוא זכה להתעשר. כל זאת כדי שעשיו ידע הן שיעקב אינו מבקש להיותו אדונו ולהשתלט עליו והן שהוא אינו זקוק לתמיכה או לעזרה מצידו כי יש לו די משלו. יעקב קיווה שהדברים האלה יתיישבו על ליבו של עשיו והוא יבין שיעקב מבקש לחיות עימו באהבה ובשלום.

יש לשער שאכזבתו של יעקב הייתה גדולה מאוד כאשר השליחים שבו אליו ובישרו לו שלעשיו כבר נודע שהוא בדרכו הביתה, ולא די בכך שהוא אינו מוכן להתפייס עם יעקב, אלא שהוא בדרכו אליו עם 400 לוחמים ופניו כנראה למלחמה!...

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים שְׁלִיחִים לְפָנָיו אֶל-עֵשָׂו אָחִיו אֲרֻצָּה שְׁעִיר לֶאֱרֶץ שְׂעִיר, לְמָקוֹם וּשְׁמוֹ שְׂדֵה אֲדוֹם (יעקב ידע שעשיו היה שם באותו זמן): ה וַיֵּצֵא אֹתָם אֶת הַשְּׁלִיחִים לֵאמֹר כֹּה כַךְ תֹּאמְרוּן לְאֲדֹנָי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לְבָן גִּרְתִּי וְאַחֲרַי וְהִתְעַכַּבְתִּי אֲצִלוּ עַד-עֲתָה עַד עַכְשָׁיו: ו וַיְהִי-לִי יֵשׁ לִי שׂוֹר וְחִמּוֹר הַרְבֵּה שׁוֹרִים וְחִמּוֹרִים² צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וְהַרְבֵּה צֹאן, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְמִצְאֶתְךָ בְּעֵינֶיךָ כְּדֵי שֶׁאֲמַצֵּא חֵן בְּעֵינֶיךָ וְתִדַּע שֶׁאֲנִי מִבְּקֵשׁ אֶת אֲהַבְתְּךָ³: ז וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל-אָחִיךָ אֶל-עֵשָׂו (ולא רק שהוא לא קיבל את דבריך אלא ש-) וְגַם הִלְךְ לְקִרְאָתְךָ וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ (חיילים) עִמּוֹ:

ג. מנגינת הכתוב

רצונו של יעקב להשלים עם עשיו ולחיות עימו בשלום.

1 עיין בדעת מקרא.

2 זהו 'שם קיבוצי'. יש לי הרבה בעלי חיים מסוג 'שור' ו'חמור'. וכך גם בהמשך הפסוק: "...ועבד ושפחה".

3 על פי רש"י.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימות א-ג עוסקות בזיהוי מקומות במפה: מיקומו של יעקב, שהיה בזמן שליחת השליחים במחניים, כפי שעולה מהפסוקים האחרונים של פרשת ויצא. ומיקומו של עשיו, שהיה באותו הזמן בשדה אדום שבהר שעיר.
- משימה ד נועדה להבחין בין המילים שהמלאכים נצטוו לומר לעשיו לבין שאר המילים בפסוק.
- משימה ה עוסקת באופן שביקש יעקב להציג את עצמו לעשיו. אפשר לפתח דיון עם התלמידים בשאלה: מדוע לדעתכם יעקב בחר להציג את עצמו כ'עבד' לעשיו ה'אדון'?
- משימה ו נועדה להבין את מטרתו של יעקב בשליחת המלאכים.
- ההצעה 'לשיחה לכיתה' נועדה להמחיש עוד את תקוותו של יעקב שהוא יזכה לחיות בשלום עם עשיו. אפשר להזמין את התלמידים להציג כיצד היו מגיעים השליחים ובפיהם בשורות טובות, לו היה עשיו נענה ליעקב.

בצד שמאל:

- הפעילות בצד שמאל נועדה להמחיש את הכמות "ארבע מאות איש"! המספר לכשעצמו אולי אינו אומר הרבה לתלמידים. אבל אחרי שרואים את הכמות העצומה של 400 הנקודות מול הנקודה האחת הבודדת של יעקב, אפשר בהחלט להבין טוב יותר את המשך הפסוקים: "ויירא יעקב מאוד..."
- אפשר לשהות בנקודה זו של העמידה "יחיד מול רבים" ובעקבות כך לפתח דיון בכיתה, מה יעשה יעקב ה"אחד" מול ה"רבים"? את הדיון נבחן לאור המשך הפסוקים, המלמדים אותנו כי יעקב אחז בזה ובוזה - ביד אחת מנהג דרך ארץ: דרכי השתדלות ומלחמה, ובידו האחרת - תפילה לה'.

יחידה 53
יעקב שולח מלאכים אל עשיו
פרק לב פסוקים ד-ז

"וישב המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשיו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו:" (פסוק ז)

כמה זה "ארבע מאות איש"?

1. אם כל נקודה מסמלת איש, כמה אנשים ("נקודות") מקינים במשבצת א'?
2. מלאו בעפרון את הנקודות שבמשבצת ב'. כמה אנשים יש עכשו בסך-הכל?
3. ציירו 10 נקודות במשבצת ג'. כמה אנשים יש עכשו בסך-הכל?
4. מדף המדבקות, הדביקו מדבקות מתאימות במשבצות ד', ה'. כמה אנשים יש עכשו בסך-הכל?
5. מדף המדבקות, הדביקו מדבקה מתאימה במשבצת ו'. כמה אנשים יש עכשו בסך-הכל?
6. מדף המדבקות, הדביקו את שאר המדבקות המתאימות. כמה אנשים יש עכשו בסך-הכל?

א

ב

ג

ד

ה

עשיו

יעקב

"וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשיו אחיו ארצה שעיר שדה אדום:" (פסוק ז)

- א. סמנו במדגש אדם את 'שדה אדום' שבארץ שעיר.
- ב. סמנו במדגש בצבע אחר את המקום שהיה בו יעקב. (לשם כך העזרו בפסוקים האחרונים של פרשת ויצא.)
- ג. סמנו את הדרך שבה הלכו לדעתכם השליחים של יעקב.

"ויצו אתם לאמר זה תאמרו אל עשיו
לעשו זה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי
ואחר עדעתה: ויהי לי שור וחמור צאן
ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני
למצאתיך בעיניך:" (פסוקים ה-ו)

- ד. סמנו בפסוק בעזרת מדגש רק את המילים שהשליחים נצטוו לומר לעשיו.
- ה. כיצד כנה יעקב את עשיו? כיצד כנה יעקב את עצמו?
- ו. מדוע שלח יעקב שליחים לעשיו? (הסיפא את התשובה הנכונה.)

1. כדי להגיד לו מה לעשות.
2. כדי להפחיד אותו.
3. כדי שידע שיעקב מבקש להתפייס אתו.

לשיחה בכיתה: מה לדעתכם קנה יעקב שהשליחים יבשרו לו כשהם יחזרו?

7
6

54. יעקב מתכוון לפגישה עם עשיו פרק לב פסוקים ח-כב

א. הקדמה

אחרי שיעקב שמע את דברי השליחים, על שעשיו הולך לקראתו עם ארבע מאות איש, הוא פחד מאוד. הוא הבין שפניו של עשיו למלחמה. במלחמה עלולים למות ובמלחמה עלולים גם להרוג - ומשני הדברים חשש יעקב¹. אבל יעקב לא נתן לפחד 'לשתק אותו' אלא הוא הזדרז לפעול. יעקב הביא בחשבון שעשיו עלול להפתיע אותו בכל רגע ולכן הוא עשה מייד שלושה דברים²:

1. הכין את עצמו למלחמה - חילק את מחנהו לשניים באופן שהם יהיו מוגנים יותר (למקרה שעשיו יפתיע ויתקוף אותו) - בפסוקים ח-ט.
2. התפלל לה' שיציל אותו מעשיו - בפסוקים י-יג.
3. שלח מנחה (מתנה) לעשיו כדי לנסות לפייס אותו שוב ולמנוע מלחמה - בפסוקים יד-כב.

התורה מתארת באריכות את המנחה שיעקב שלח: במנחה היו חמישה עדרים. בכל עדר סוג אחר של בעלי חיים, זכרים ונקבות, ולכל עדר היה רועה. יעקב ציווה על הרועים ללכת בנפרד, ועם רווחים ביניהם, כדי שהם 'יפתיעו' את עשיו חמש פעמים³ ויחזרו על דברי הפיוס של יעקב חמש פעמים. כמות בעלי החיים בחמשת העדרים מסתכמת ב-580! כמות עצומה...!

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ח וַיִּירָא פֶּחַד יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצַר לוֹ הַרְגִישׁ בְּצַרָה וַיִּחַץ וַיַּחֲלֵק אֶת-הָעֶם הָאֲנָשִׁים⁴ אֲשֶׁר-אֵתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאֵן וְאֶת-הַבְּקָר וְהַגְּמָלִים לְשֵׁנֵי מַחֲנֹת (רחוקים זה מזה): ט וַיֹּאמֶר אִם-יָבֹא עֲשׂוֹ אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהִכּוּהוּ (יהרוג, ייקח בשבי וישלול שלל) וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנּוֹשֵׂאֵר לְפָלִיטָה לְהַצֵּלָה (כי הם יספיקו לברוח או שעשיו לא ישים לב שיש עוד מחנה): י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-לְקֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֶל-לְקֵי אָבִי יִצְחָק ה' הָאֵמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וְלִמְוֹלָדֶיךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ: יא קָטַנְתִּי זְכוּיֹתִי מֵעֲטוֹת מְכַל הַחֲסָדִים וּמְכַל-הָאֱמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי שְׁהִי בְמִקְלִי שְׁהִי (זה היה 'כל רכושי' בשעה ש-) עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה וְעַכְשָׁיו, בְּזִכְרוֹתֶיךָ ה', הֵייתִי לְשֵׁנֵי מַחֲנֹת יֵשׁ לִי מַחֲנֶה גָדוֹל כָּל כֹּךְ, שֶׁאֶפְשֶׁר לְחַלְקוֹ לְשֵׁנִים: יב (ולמרות זכויותי המעטות, אני מבקש ממך ה'): הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשׂוֹ כִּי-יִרְאֵ אֶנְכִּי אֵתּוֹ פֶּן שִׁמָּא יָבֹא וְהִפְנִי אִם עַל עִם בְּנִים: יג וְאֵתְּךָ אֲמַרְתָּ (כשהייתי בדרך לחורף) הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּחֹזֶל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא-יִסָּפֵר מְרֹב: יד וַיִּלֶן שָׁם בְּלִילָה הַהִוא (ובבוקר-) וַיִּקָּח מִן-הַבָּא בְיָדוֹ מִמָּה שֶׁהִיָּה לוֹ מִנְחָה מִתְּנָה לְעֲשׂוֹ אָחִיו: טו עֵדֶר 1: עֲזִים מְאֹתִים וְתִישִׁים עֲשָׂרִים עֵדֶר 2: רְחִלִים מְאֹתִים וְאֵילִים עֲשָׂרִים: טז עֵדֶר 3: גְּמָלִים מִיִּנְיֹקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים עֵדֶר 4: פְּרוֹת אַרְבָּעִים וּפְרִים עֲשָׂרָה עֵדֶר 5: אֲתָנֹת עֲשָׂרִים וְעִירִים עֲשָׂרָה: יז וַיִּתֵּן בְּיַד-עַבְדֵּי עֵדֶר לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר אֶל-עַבְדָּיו עֲבְרוּ לְפָנַי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר תִּלְכוּ בְּמַרְחָק זֶה מִזֶּה וְלֹא בִיחָד: יח וַיִּצֹ אֶת-הָרֵאשׁוֹן לְאֹמֶר כִּי כֹאשֶׁר יִפְגְּשֶׁךָ עֲשׂוֹ אָחִי וְשִׂאֲלֶךָ לְאֹמֶר לְמִי-אֵתְּךָ עַבְדִּי שֶׁל מִי אֵתְּךָ? וְאָנָּה תִלְךָ? וְלֹאן אֵתְּךָ הוֹלֵךְ? וְלִמִּי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ? וְלִמִּי מִיֻּעַד עֵדֶר זֶה שֶׁלִּפְנֶיךָ? יט וְאֵתְּךָ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב אֲנִי עַבְדִּי שֶׁל עַבְדְּךָ יַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָהּ וְזוֹ מִתְּנָה מִיֻּעַד לְאֹדְנִי לְעֲשׂוֹ וְהִנֵּה גַם-הִוא (יעקב) אֲחֵרֵינוּ (בדרכו אליך): כ וַיִּצֹ גַם אֶת-הַשֵּׁנִי גַם אֶת-הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת-כָּל-הַלְּכִים אַחֲרֵי הָעֵדֶרִים לְאֹמֶר כְּדָבָר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל-עֲשׂוֹ בְּמִצְאָכֶם אֵתּוֹ: כא וְאֵתְּךָ גַם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אֲחֵרֵינוּ כִּי-אֹמֶר (יעקב בליבו): אֲכַפְּרָה פָּנָיו אֲבַטֵּל אֶת כַּעֲסוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ בְּמִנְחָה עַל יְדֵי הַמִּנְחָה הַזֶּה לְפָנַי וְאַחֲרֵי-כֵן אֲרִאֵה פָּנָיו אֲוִלִי יִשָּׂא פָּנָי אֲוִלִי יִתְפַּיֵּס אִיתִי: כב וְתַעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל-פָּנָיו לְפָנָיו (לפני יעקב) וְהִוא (יעקב) לֵן בְּלִילָה-הַהִוא בְּמַחֲנֶה:

ג. מנגינת הכתוב

יעקב גם מתפלל וגם פועל ומשתדל.

- 1 רש"י לפסוק ח: "ויירא, ויצר - 'ויירא' שמא ייהרג, 'ויצר לו' אם יהרוג הוא את האחרים."
- 2 רש"י לפסוק ט: "...התקין עצמו לשלושה דברים, לדורון לתפילה ולמלחמה."
- 3 מה יותר מרשים, לקבל מתנה אחת ענקית או לקבל חמש מתנות גדולות?
- 4 באופן פשוט נראה שיעקב חילק גם את בני המשפחה בין שני המחנות. ויש מפרשים הסוברים שיעקב חילק רק את הרכוש ואת העבדים והשפחות, אבל המשפחה נשארה יחד לכל אורך הדרך. (ועיין עוד בנצי"ב ובדעת מקרא.)
- 5 ככתוב בפרק כח פסוקים יז-טו. (ועיין ברש"י לגבי השוואה בין דברי יעקב כאן לבין דברי ה' שם.)

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

הפעילות בחוברת נועדה להמחיש את הכנותיו של יעקב לפגישה עם עשיו:

1. ההכנה למקרה של מלחמה על ידי חלוקת המחנה לשניים - בציור נראים שני המחנות במרחק ניכר זה מזה ובלי קשר עין זה עם זה. אם עשיו יאתר את אחד המחנות ויילחם בו, המחנה האחר יינצל כי הוא יברח בינתיים או משום שעשיו לא ידע שיש עוד מחנה (הרי הוא אינו יודע מה גודל מחנהו של יעקב, ומדוע יעלה על דעתו שיש מחנה נוסף במקום אחר?).
2. תפילה - התלמידים מתבקשים לנסח בלשונם את בקשתו של יעקב מה'.
3. שליחת הדורון לעשיו - הציורים נועדו להמחיש את הכמות העצומה של בעלי החיים שיעקב שלח ואת חלוקתם לעדרים על פי סוג בעלי החיים.

הרחבות והמחשות נוספות:

- להשמיע בכיתה את השיר "קטונתי מכל החסדים".
- לארגן בכיתה "משלחות לעשיו" עם רווחים "בין עדר ובין עדר" (ולראות כיצד פעולה זו "מגדילה" את השפעת המנחה).
- לארגן טבלה ובה שמות בעלי החיים השונים, נקבות וזכרים: עיזים-תיישים, רחלים-אילים, גמלים מיניקות ובניהן (נאקה ובקר, גמל צעיר), פרות-פרים, אתונות-עיירים (העיר הוא הוולד של האתון, חמור צעיר).

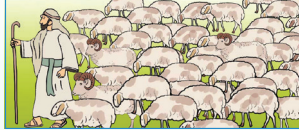
דורון

"... וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂוֹ אָחִיו... (פסוקים יד-כב)"

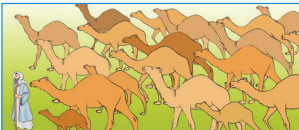

העדר הראשון:

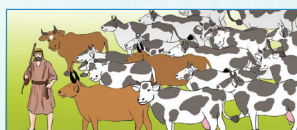
מדף המדבקות, הדביקו את הפסוק המתאים לכל אחד מהעדרים ששלח יעקב לעשיו.

העדר השני:

העדר השלישי:

העדר הרביעי:

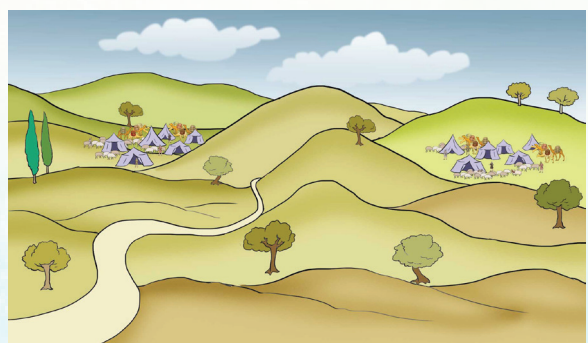

העדר החמישי:

"ותעבר המנחה על-פניו"

הכנות למלחמה

"וַיִּחַץ אֶת־הָעַם אֲשֶׁר־אֵתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לְשְׁנֵי מַחֲנֹת: (פסוק ח)"

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אִם־יָבֹא עֲשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהִכּוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׂאָר לְפָלְטָה: (פסוק ט)"

א) כיצד חלקה לשני מחנות יכולה לעוד במקרה של מלחמה?

תפילה

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לְקִי אֲבִי אַבְרָהָם וְאֶל־לְקִי אֲבִי יִצְחָק... הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשָׂו... (פסוקים יג-יז)"

ב) כתבו בלשונכם, מה בקש יעקב בתפלתו?

55. המאבק של יעקב עם 'האיש' - המלאך

פרק לב פסוקים כג-לג

א. הקדמה

יעקב, שלא ידע מתי בדיוק יופיע עשיו מולו, החליט לא להישאר במקום החניה, והוא קם באמצע הלילה¹ ועבר עם כל משפחתו ורכושו את נחל יבוק². בעוד יעקב משגיח שכולם עוברים את הנחל בשלום, היה זמן שבו הוא נשאר לבדו. ברגע זה הופיע מולו 'איש' והחל להיאבק עימו. רש"י מפרש, בשם חז"ל, שאיש זה היה "שרו של עשיו" - כלומר מלאך הממונה על עשיו. המאבק נמשך עד עלות השחר וידו של יעקב הייתה על העליונה. בראות האיש-המלאך שהוא אינו מצליח להכניע את יעקב לגמרי, הוא פצע אותו בכף הירך. למרות הפציעה יעקב המשיך לאחוז באיש בחוזקה עד שהאיש נאלץ להתחנן ליעקב שיניח לו... יעקב הסכים לשחררו בתנאי שיברכו³. יעקב אם כן ניצח ואף זכה לברכת המלאך, ועם זאת הוא נותר צולע מהפציעה. רד"ק מסביר שהקב"ה שלח את המלאך ליעקב כדי לחזק את ליבו שלא יפחד מעשיו: כשם שמלאכו של עשיו לא הצליח לגבור עליו, כך גם עשיו לא יצליח⁴.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כג וַיָּקָם בַּלַּיְלָה (ה) הוּא וַיִּקָּח אֶת-שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת-שְׁתֵּי שְׁפָחֹתָיו וְאֶת-אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו⁵ וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר יַבֵּק (מקום שבו אפשר לעבור את נחל יבוק בבטחה) : כד וַיִּקָּחֶם וַיַּעֲבֵרֵם אֶת-הַנַּחַל אֶת-הַמִּשְׁפָּחָה וַיַּעֲבֹר אֶת-אֲשֵׁרֶלוֹ אֶת הַרְכּוּשׁ : כה וַיִּתֵּן יַעֲקֹב לְבִדּוֹ (כשחזור לקחת את הדברים האחרונים⁶ ונותר לבדו) וַיֹּאבֶק אִישׁ מֵלֶאךְ בַּדְמוּת אִישׁ עֲמֹו (נאבק עם יעקב וניסה להפילו ולהכניעו) עַד עֲלֹות הַשָּׁחַר עַד סוֹף הַלַּיְלָה (ויעקב בגבורתו החזיק מעמד): כו וַיִּרְא (המלאך) כִּי לֹא יָכֹל לֹא שְׁלֹחַ הַצְּלִיחַ לַהֲכַנִּיעַ אֶת יַעֲקֹב, וַיִּגַע בְּכַף-יָרְכוֹ נָגַע וּפָגַע בְּכַף הַיָּרֵךְ שֶׁל יַעֲקֹב וַתִּקַּע כְּף-יָרְךְ יַעֲקֹב הַעֵצִים יֵצְאוּ מִמְּקוֹמָה ("נָקַע") בְּהֶאֱבָקוֹ עֲמֹו (ולמרות זאת יעקב המשיך להחזיק מעמד ואף הצליח לאחוז בו בחוזקה) : כז וַיֹּאמֶר (המלאך) שְׁלַחֲנִי הֲנַח לִי לֵלַכַת כִּי עָלָה הַשָּׁחַר (ואני צריך לחזור למקומי) וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם אֵלֵא אִם כֵּן בְּרַכְתָּנִי : כח וַיֹּאמֶר אֱלֹו מִה-שָׁמָּה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב : כט וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שָׁמָּה כִּי אִם אֵלֵא יִשְׂרָאֵל כִּי-שָׁרִיתָ הַתְּמוּדָת בַּגְּבוּרָה (מלשון שה, שררה) עִם-אֲ-לֹקים עִם מֵלֶאכִי א-לֹקים וְעִם-אֲנָשִׁים (לבן ועשיו) וַתּוֹכַל וְהַצְּלַחַת : ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה-נָא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר (המלאך) לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשִׁמִּי לְמָה אַתָּה זָקוֹק לְדַעַת אֶת שְׁמִי? (והוא אכן לא גילה לו את שמו) וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ שָׁם (המלאך את יעקב): לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיָאֵל כִּי-רָאִיתִי אֲ-לֹקים (מלאך א-לֹקים) פְּנִים אֶל-פְּנִים וַתִּנְצַל נַפְשִׁי : לב וַיִּזְרַח-לּוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כְּאֲשֶׁר עָבַר אֶת-פְּנוּאֵל⁸ וְהוּא צָלַע עַל-יָרְכוֹ : לג עַל-כֵּן לֹא-יֵאכְלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-גִּיד הַנֶּזֶשׁה אֲשֶׁר עַל-כְּף הַיָּרֵךְ ('גיד הנשה' הוא גיד שנמצא ברגל האחורית של בעלי החיים על 'כף הירך') עַד הַיּוֹם הַזֶּה עַד יְמֵי מֹשֶׁה כַּשֵּׁנַכְתַּב סִיפּוֹר זֶה בַּתּוֹרָה. עַד יְמֵי מֹשֶׁה נִהְיָ בְּמִשְׁפַּחַת בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא לֵאכּוֹל אֶת גִּיד הַנֶּזֶשׁה⁹, וּבִימֵי מֹשֶׁה, כַּשֵּׁנִיתָנָה הַתּוֹרָה, נִאֲסָרָה אֲכִילַת גִּיד הַנֶּזֶשׁה לְעוֹלָם כִּי נִגַּע בְּכַף-יָרְךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּזֶשׁה (אי אכילת גיד הנשה מזכירה את גבורתו של יעקב, שהכניע את המלאך, וכן מזכירה את הנס שעשה עימו ה' שהוא לא מת בראותו את המלאך¹⁰):

ג. מנגינת הכתוב

גדולתו וקדושתו של יעקב אבינו, שהצליח להתמודד ולגבור גם על מלאכו של עשיו. (ומכאן גם רמז לכל בני ישראל, בני בניו של יעקב אבינו, שבסופו של דבר נצליח תמיד לגבור על כל מבקשי רעתנו).

- 1 ייתכן שכוונתו הייתה לברוח בחסות החשכה (רשב"ם, חזקוני). ייתכן שהחליט להיערך לקראת עשיו במקום ובצורה נוחים יותר.
- 2 נחל יבוק הוא מהנחלים הזורמים בעבר הירדן המזרחי, ממזרח למערב, ונשפכים אל הירדן.
- 3 רש"י מסביר שיעקב רצה שהמלאך יודה שהברכה שיצחק בירך אותו (במקום את עשיו) - באמת מגיעה לו ושייכת לו.
- 4 אף שהוא יוכל אולי להזיק ליעקב במשהו, כשם שהמלאך הצליח לפצוע את יעקב בכף הירך.
- 5 התורה מנתה כאן את הבנים ולא הזכירה את דינה. 'דעת מקרא' אומר שהיא הייתה כנראה עם לאה אימה.
- 6 רש"י: "שכח פְּכִים קטנים וחזר עליהם."
- 7 במקום החיבור של החלק העליון של עצם הירך לאגן הירכיים. החלק העליון של העצם עגול ככדור, והוא נתון בתוך שקע באגן הירכיים ומוקף בבשר בצורת כף. אם עצם הירך יוצאת ממקומה באגן הירכיים - זהו 'נקע'. ועיין ברש"י לפסוק כו.
- 8 'פנואל' = 'פנואל'. אנו מוצאים במקומות רבים שהאות ו'ו' והאות יו"ד מתחלפות.
- 9 רד"ק.
- 10 על פי רשב"ם לפסוק לג.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- משימה א נועדה לדלות פרטים מתוך הפסוק על סיפור המאבק של המלאך עם יעקב.
- משימה ב נועדה להבין מיהו 'האיש' על פי פירושו של רש"י.
- משימות ג-ה עוסקות במה שהמלאך הצליח לעשות ליעקב ובמה שלא הצליח לעשות לו.
- משימה ו עוסקת ב'גיד הנשה'.
- במשימה ז התלמידים מתבקשים לזהות את האותיות ש"ן ור"ש המשותפות לפועל "שרית" ולשם "ישראל". בעזרת משימה זו ובעזרת ההצעה 'לשיחה בכיתה' אפשר לפתח עם התלמידים שיחה בעניין השם 'ישראל' הנובע מהמילה 'שור', שמשמעותה שליטה. אפשר לפתח דיון בשאלה על מי שולט יעקב - על עצמו/על אחרים/ על אנשים/על מלאכים וכו'. מתי שליטה על אחר היא דבר חיובי וטוב ומתי היא שלילית וכו'.
- משימות ח-ט נועדו לקשר את השם 'ישראל' למושגים שהתלמידים מכירים. במלבנים הריקים אפשר להוסיף: בני (ישראל), מדינת (ישראל), צבא הגנה (לישראל), משטרת (ישראל), דואר (ישראל), עדת (ישראל), ממלכת (ישראל) וכו'.

הרחבות והמחשות נוספות:

- להרחיב על תפקיד הגידים בגוף האדם.
- להסביר מהי פעולת ה'ניקור', שבה מוציא ה'מנקר' את 'גיד הנשה' מהרגל האחורית של הבהמה.
- להרחיב על משמעות איסור אכילת 'גיד הנשה' ובכלל על משמעותה של הפרשה, על פי דברי ספר החינוך, מצווה ג:

"משורשי מצווה זו כדי שתהיה רמז לישראל, שאף על פי שישבלו צרות רבות בגלות מיד העמים ומיד בני עשיו, יהיו בטוחים שלא יאבדו, אלא לעולם יעמוד זרעם ושמם, ויבוא להם גואל ויגאלם מיד צר... ורמז זה הוא לפי שאותו מלאך שנלחם עם יעקב אבינו, שבא בקבלה שהיה שרו של עשיו, רצה לעוקרו ליעקב מן העולם הוא זרעו ולא יכול לו, וציערו בנגיעת הירך. וכן זרע עשיו ציער לזרע יעקב, ולבסוף תהיה להם תשועה מהם. כמו שמצינו באב שזרחה לו השמש לרפואתו ונושע מן הצער, כן יזרח לו השמש של משיח וירפאנו מצערנו ויגאלנו במהרה בימינו, אמן."

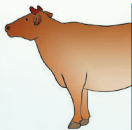
המאבק של יעקב עם 'האיש' - המלאך

פרק לב פסוקים כג-לג

יחידה 55

"וַיִּזְרֹא כִּי לֹא יָכַל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף יַרְדֵּן יַעֲקֹב בְּהֶאֱבָקוֹ עִמּוֹ:" (פסוק כו)

- א. על מי נאמר שהוא "לא יכל"?
- ב. מה הוא לא יכל?
- ג. מה הוא כן הצליח לעשות ליעקב?
- ד. מה מקפידים מאז לא לאכל?

מדף המדבקות, הדביקו מדבקה עם ציור של 'גיד הנשה' בבהמה.

"וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-יִשְׁרִית עִם-אֱלֹהִים וַתּוֹכַל:" (פסוק כט)

- א. סמנו בפסוק בעזרת מדגש את האותיות המשותפות למלה "שרית" ולשם: "ישראל".
- ב. לשיחה בכיתה: מה משמעות השם "ישראל" שנוסף ליעקב?
- ג. מתחו קוים בין השם החדש של יעקב לבין המלים שאפשר לקשר אליו.

תורת
עם
אָרֶץ

רַכְבָּת
יִשְׂרָאֵל

- ד. הוסיפו במלבנים הריקים מלים נוספות משלכם.
- ה. צבעו את השם 'ישראל' בצבעים יפים.

"וַיִּזְרֹא יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיִּיאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר:" (פסוק כה)

א. סמנו במדגש צהוב רק את המשפטים הנכונים:

1. יעקב היה לבדו.
2. יעקב היה עם המשפחה.
3. הוא ראה איש שבא לעזר לו.
4. הוא ראה איש שבא להאבק בו.
5. זה היה ביום, באור.
6. זה היה בלילה, בחשך.

רש"י: וַיִּיאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ - ...פָּרְשׁוֹ רְבוּתוֹ וְזָרְזָם לְכַרְכָּה, שְׂהוּא שָׂדֵהוּ שֶׁל עֵשׂוֹ.

ב. מי היה 'האיש' שנאבק עם יעקב?

56. פגישת יעקב ועשיו פרק לג פסוקים א-טז

א. הקדמה

כפי שלמדנו בפסוקים הקודמים, מאבקו של יעקב עם 'האיש' נמשך עד עלות השחר, ובשעת זריחת השמש עבר יעקב עם משפחתו וכל מחנהו את פנואל. בעודו מתקדם בדרכו, נשא יעקב את עיניו וראה את עשיו ואנשיו מתקרבים. "רגע האמת" הגיע! יעקב פעל במהירות והכין את המשפחה לקבלת פניו של עשיו. 'קבלת פנים' שתוכיח לעשיו מעל לכל ספק שיעקב אינו מחפש עימות. 'קבלת פנים' שתוכיח לעשיו שיעקב אינו מעוניין כלל "להשתלט עליו", לקחת ממנו דבר-מה או לומר לו מה לעשות. להפך! יעקב מכבד את עשיו מאוד ונוהג בו כאדם חשוב. תפלתו ומאמציו הרבים של יעקב אכן נשאו פרי, וברגע הפגישה נכמרו רחמיו של עשיו על יעקב אחיו והוא התפייס עימו.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וישא יעקב עינו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש ויחץ יעקב חילק את הילדים והעמיד אותם על יד לאה ועל רחל ועל שתי השפחות (בלהה וזלפה): ב וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשנה ואת לאה וילדיה אחרנים אחריהם ואת רחל ואת יוסף אחרנים: ג והוא (יעקב) עבר לפניהם וישתחו השתחוה ארצה שבע פעמים עד גשטו עד אָחיו: ד (באותו זמן התעוררו רחמיו ורגשי אהבתו של עשיו) וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צוארו של יעקב וישקהו ויבכו שניהם (מתוך התרגשות): ה וישא (עשיו) את עינו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך מי אלה? ומה שייכותם אליך? ויאמר (אלה הם) הילדים אשר חנן נתן (לשון מתנת חינם) א-לקים את עבדך: ו ותגשו השפחות הנה וילדיהן ותשתחו וי (כדי לכבד אף הן את עשיו): ז ותגש גם לאה וילדיה וישתחו ואחר נגש יוסף ורחל וישתחו:

ח ויאמר (עשיו) מי לך מדוע טרחת לשלוח את כל המחנה הזה אשר פגשתי (העדרים ששלחת ביד עבדך) ויאמר (שלחתי אותם אליך כדי) למצא חן בעיני אדני: ט ויאמר עשו יש לי הרבה משלי (ואינני צריך את מה ששלחת אלי) אחי יהי לך אשר לך קח את המנחה שלך אליך בחזרה: י ויאמר יעקב אל-נא בבקשה, אל תחזיר לי את המנחה! אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מדי (כמתנת כבוד) כי על-פני ראיתי פניך על שזכיתי לדאות את פניך, וזה נחשב בעיניי כראות פני אלהים כמו ראית פני מלאך א-לוקים, ותרצני וכן על כך שהתרצית להתפייס עימי: יא קח-נא את ברכתלי את מתנתי, את המנחה אשר הבאת לך כי-חנני א-לקים ברכוש וכי יש-לי כל ויש לי כל מה שאני צריך. ויפצרו יעקב הפציר בעשיו לקחת את המנחה ויקח:

יב ויאמר (עשיו) נסעה ונלכה ואלכה לנגדה ואלך איתך, לצידך: יג ויאמר (יעקב) אליו אדני ידע כי-הילדים רפים צעירים והצאן והבקר (ה) עלות המיניקות עליהם והטיפול בהם מוטלים עלי ודפקים אם ידרבנו אותם מהר מדי יום אחד אפילו רק יום אחד ומתו כל-הצאן הם ימותו: יד (ולכן) יעבר-נא אדני לפני עבדו (בקצב שלך) ואני אתנהלה אתקדם לאטי לאט, בקצב שלי לרגל המלאכה אשר לפני לפי העבודה המוטלת עלי וירגל הילדים ולפי קצב הליכתם של הילדים עד אשר אבא עד שיגיע הזמן המתאים לבוא אל-אדני שעירה לשעיר: טו ויאמר עשו (אם כך, אציע לך הצעה אחרת): אציגה-נא עמך אעמיד לרשותך אנשים מן-העם אשר אתי שילוו אותך ויאמר (יעקב) למה זה אמצא חן בעיני אדני מדוע אתה רוצה לעשות זאת? אינני זקוק לטובה זו: טז וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה:

1 כך היה דרכם באותם ימים לבטא כבוד לאדם מכובד. אין זאת כמובן השתחוויה של 'פולחן דתי'.
(וישתחו" - לשון יחיד; בלשון רבים אומרים "וישתחו").

2 על פי המסורת יש בספר התורה נקודות מעל אותיות המילה "וישקהו". יש במדרש שתי דעות בעניין: יש אומרים שהנקודות רומזות לכך שנכמרו רחמיו של עשיו באותה שעה והוא נישק את יעקב בכל ליבו, ויש אומרים להפך, שהנקודות רומזות שעשיו לא נשקו בכל ליבו. בחרנו להסביר את הפסוקים על פי הדעה הראשונה, הנראית קרובה יותר לפשוטו של מקרא. עיין עוד במדרש רבה עח, ט וכן ברש"י כאן.

3 אפשר להסב את תשומת ליבם של התלמידים לכך שאחרי שבפסוק ב מוזכר יוסף אחרי אימו (כמו שאר הבנים), כאן התורה מזכירה אותו לפני רחל אימו (שלא כמו שאר הבנים). רש"י מסביר שהייתה זאת יוזמתו של יוסף, שנעמד לפני אימו כדי להגן עליה מפני עשיו. גם הלשון "ואחר ניגש יוסף ורחל" - בלשון יחיד, יכולה להעיד על כך שיוסף יזם את העניין. אפשר ללמוד מכאן על אופיו ותכונותיו של יוסף, שכבר מגיל צעיר (הוא היה בן 6...) גילה אחריות ונטל יוזמה.

ג. מנגינת הכתוב

זאת הפעם האחרונה שיש עימות ישיר בין יעקב לעשיו. עשיו קיבל מיעקב כבוד וכסף (המנחה), והוא החליט לשכוח מהבכורה ומהברכה ולא חיפש עוד לפגוע ביעקב. - תפילותיו של יעקב לה' התקבלו, ופעולותיו הועילו!

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- במשימה א התלמידים מתבקשים להשלים את השמות החסרים על פי הכתוב בפסוקים (המבט הוא מלמעלה). המשימה נועדה:
 - א. להרגיל את התלמידים לשאוב מידע מהפסוקים; ב. להמחיש את 'קבלת הפנים' שערך יעקב לעשיו.
- הציור והמשימה הכיתתית נועדו לפתח בכיתה שיחה בנושא "רגע הפיוס". המאמצים הגדולים של יעקב כדי לפייס את אחיו, והרגשתו לאחר שמאמציו נשאו פרי.
- במשימה ב התלמידים נדרשים לשים לב לדיוק בפסוקים. "בכולן האימהות ניגשות לפני הבנים, אבל ברחל יוסף ניגש לפניו..." - רש"י (עיין עוד בהערות השוליים בעמוד הקודם). זו הזדמנות להתחיל לבנות בעיני התלמידים את דמותו של יוסף, שמגיל צעיר בלטו בו תכונות של קבלת אחריות ונטילת יוזמה.
- משימות ג-ד מאפשרות למורה להוסיף ולערוך השוואה בין דברי עשיו: "יש לי רב", לבין דברי יעקב: "יש לי כל", כדברי רש"י לפסוק יא: "יש לי כול - כל סיפוקי (שמח בחלקו), ועשיו דיבר בלשון גאווה, יש לי רב יותר ויותר מרוב צורכי".
- משימות ה-ח מביאות לידי ביטוי את אופן ההתמודדות של יעקב במצב עדין, שבו עשיו מבקש להישאר קרוב אליו באופן כזה או אחר, ואילו יעקב לא מעוניין בקרבתו ומצליח לדחות אותו **בלי להעליב אותו**. ההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדה לחשוב ביחד **מדוע** יעקב לא רצה בקרבתו של עשיו. אולי מתוך רצון להתרחק מאדם רשע, אולי מחשש שבניו ילמדו ממעשיו של עשיו, אולי מחשש שעשיו יחזור בו פתאום מפיוסו, ועוד.

הרחבות והמחשות נוספות:

- ניתן לבקש מהתלמידים להציג את פגישתם של יעקב ועשיו. להראות כיצד נראה אדם כועס, כיצד נראה אדם שלו, כיצד נראה אדם חרד, כיצד נראה אדם שמח, כיצד נראה אדם נרגש - כיצד נראו פני עשיו בשעה שהלך לקראת יעקב, כיצד נראו פני יעקב, ומה קרה ברגע המפגש, כיצד השתנו פניהם, וכיצד הם הביעו את התפייסותם.
- אפשר לבקש מהתלמידים להביא דוגמאות נוספות משלהם למקרים שהם פייסו מישהו, לדבר על הקושי לפייס, יחד עם השמחה הגדולה כשמצליחים.
- ראינו בעבר מקומות נוספים שבהם האבות "התווכחו" עם אחרים מי ייקח את הממון: אברהם עם עפרון בקניית מערת המכפלה, אברהם עם מלך סדום על הרכוש שתפס אברהם במלחמה נגד ארבעת המלכים. בכל המקומות האבות 'ניצחו' בוויכוח והצד השני לקח את הממון. מסקנה: האבות לא היו רודפי ממון!

פגישת יעקב ועשיו
פרק לג פסוקים א-טז

יחידה 56

א "וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וַיִּרְא וַהֲנֵה עֵשָׂו בָּא... וַיֵּשֶׁם אֶת־הַשְּׂפָחוֹת וְאֶת־יְלִדֵיהֶן רֵאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיְלִדְיָהּ אַחֵרִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֵרִים: וְהָיָה עֵבֶר לַפְּנִימָה וַיִּשְׁתָּחוּ אַרְצָה שֹׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּישָׁתוֹ עַד־אָחִיו:" (פסוקים א-ג)

ב יעקב הכין את משפחתו לקבלת פני עשיו. השלימו בטרשים את השמות החסרים:

זו	שמינון
נפתלי	לאה
יעקב	יהודה
גד	יששכר
זלפה	

ג "וַיִּרְץ עֵשָׂו לְקִרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עַל־צְוָארָיו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ:" (פסוק ד)

ד ארבע מאות איש

ב במה נהג יוסף באופן שונה משאר אחיו כשהם נגשו להשתחוות?

לשיחה בכיתה: מה אפשר ללמוד מכך על תכונותיו של יוסף?

שְׁלוֹשׁ הַצְּעוֹת הַצִּיַּע עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַחֵרֵי שֶׁהֵם הִתְפַּיְסוּ:

ההצעה הראשונה: "וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יִשְׂרָאֵל רַב אַחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר־לָךְ:" (פסוק ט)

א מה הצייע עשיו?

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב... קַח־נָא... כִּי־חַנְנִי אֶ-לְקִים וְכִי־יִשְׂלַח־לִי..." (פסוקים י-יא)

ד מי לקח את המנחה בסופו של דבר?

ההצעה השנייה: "וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכְּהָ וְנִלְכְּהָ לְגַגְדִּי:" (פסוק יב)

ה מה הצייע עשיו?

ו האם יעקב קבל את הצעתו של עשיו? **כן / לא**

ההצעה השלישית: "וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֲצִיגֶנָּה נָא עִמָּךְ מִרְהַעַם אֲשֶׁר אֵתִי" (פסוק טו)

ז מה הצייע עשיו?

ח האם יעקב קבל את הצעתו של עשיו? **כן / לא**

לשיחה בכיתה: מדוע לדעתכם לא רצה יעקב שעשיו או אנשיו ילכו איתו?

"וַיֵּשֶׁב בְּיָמָם הַהֵוא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שַׁעֲרָה:"

משימה כתיבית: סכמו את כל הפעולות שעשה יעקב לקראת הפגישה עם עשיו. מה לדעתכם חשב והרגיש יעקב ברגע הפגישה?

12

57. יעקב קונה שדה בשכם ומקים מזבח לה'

פרק לג פסוקים יז-כ

א. הקדמה

אחרי שיעקב ועשיו נפרדו ועשיו הלך לדרכו חזרה לשעיר, פנה יעקב מערבה, ובמקום הסמוך לנהר הירדן הקים לעצמו בית ועשה סוכות בעבור בהמותיו. על שם הסוכות האלה הוא קרא את שם המקום "סוכות"¹. אחרי שנה וחצי בסוכות² חצה יעקב את הירדן והגיע לשכם שבארץ כנען. שמחה גדולה שמח יעקב על כך שהוא זכה לשוב לארץ כנען בשלום אחרי השנים הרבות בבית לבן ואחרי נס ההצלה מעשיו! יעקב קנה חלקת שדה³ ליד העיר שכם והקים שם מזבח כדי להודות לה' על הצלתו.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יז וַיַּעֲקֹב נָסַע סֹכְתָה לְסוּכוֹת וַיָּבֵן לָוּ בַיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֹכְתֵי־עֵלְפִין קָרָא שְׁם־הַמָּקוֹם סֹכּוֹת: יח וַיָּבֵא יַעֲקֹב שָׁלֹם בְּשָׁלוֹם⁴ לְ- עֵיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֵאֵל בְּשׁוּבוֹ מִפְּדֹן אָרָם וַיַּחֲנוּ וְהוּא חָנָה אֶת־פְּנֵי הָעֵיר מוֹל הָעֵיר (מצד מזרח): יט וַיִּקַּן הוּא קָנָה אֶת־חֻלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם שָׁבוּ הוּא הָעֵמִיד אֶת אֶהְלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חַמּוֹר אָבִי שְׁכֶם (חמור היה אביו של האיש שכם, והוא היה גם מנהיגה של העיר שכם) בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה (שם של מטבע⁵): כ וַיַּצֵּב־שָׁם מִזְבֵּחַ כְּדִי לְהוֹדוֹת לַה' עַל כָּל הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ וַיִּקְרָא־לוֹ יַעֲקֹב קָרָא אֶת שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ: א-ל א-לְקֵי יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם "האל", הוּא "אלוקי ישראל", כְּלוֹמַר שֶׁה' הוּא שֶׁהִיא עִימוֹ וְהִצִּיל אוֹתוֹ מִיַּד לְבָן וּמִיַּד עֵשָׂו:

ג. מנגינת הכתוב

הפעולות הראשונות של יעקב בחזרתו לארץ כנען היו קניית חלקת אדמה בארץ ישראל והקמת מזבח כדי להודות לה' על הצלתו.

- 1 אור החיים אומר שייתכן שהיה במעשהו זה של יעקב דבר חדש, שהוא בנה סוכות לבהמותיו מתוך חמלתו עליהם (שלא יעמדו כל שעות היממה בחוץ חשופים לפגעי מזג האוויר). משום כך הוא גם קרא למקום על שם הסוכות האלה.
- 2 רש"י לפסוק יז.
- 3 אבן עזרא: "...והזכיר (את) זה הכתוב, להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל, ומי שיש לו בה חלק, חשוב הוא כחלק עולם הבא."
- 4 אבן עזרא ורמב"ן. ורש"י מביא את דרשת חז"ל, שיעקב הגיע "שלם בגופו, שנתרפא מצליעתו; שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון; שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן."
- 5 או שם יחידת משקל של כסף או זהב.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- משימה א עוסקת במשמעות השם 'סוכות'.
- אפשר להביא בעניין זה את דברי אור החיים שכתב בפירושו לפסוק יז: "...וכי בשביל שעשה יעקב סוכה יקרא למקום כן? אולי כי עשה דבר חדש בחמלתו על המקנה (שלא יעמדו בכל שעות היממה בחוץ חשופים לפגעי מזג האוויר), מה שלא עשה כן אדם קודם, שיכין סוכה לבהמות. ולשינוי חדש (על שם היוזמה החדשה) קרא שם המקום עליו."
- משימה ב נועדה לעזור לסכם עם התלמידים את מסעו של יעקב מאז עזב את הארץ בבורחו מפני עשיו אחיו ולהיזכר בשמות שקרא יעקב למקומות השונים.
- משימות ג-ה עוסקות בחלקת השדה שקנה יעקב ליד שכם. זאת הזדמנות לפתח עם התלמידים את עניין החשיבות של קניית אדמה בארץ ישראל, כדברי אבן עזרא לפסוק יט: "...והזכיר (את) זה הכתוב, להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל, ומי שיש לו בה חלק, חשוב הוא כחלק עולם הבא."
- משימות ו-ז עוסקות במזבח שבנה יעקב בחלקת השדה כדי להודות לה' על הצלתו.
- בתחתית הדף ישנה העשרה והרחבה בעניין "קבר יוסף" שנמצא בחלקת שדה זו. בספר יהושע מסופר שבשעה שנכנסו אבותינו לארץ ישראל עם יהושע בן נון, הם קברו את עצמות יוסף בחלקת השדה שקנה יעקב. מקום זה מוכר עד היום כ'קבר יוסף', ורבים פוקדים את המקום כדי להתפלל וללמוד בו.

הרחבות והמחשות נוספות:

אפשר להעשיר את השיעור בעזרת תמונות נוספות של העיר שכם וכן תמונות וסרטים על 'קבר יוסף'.

יחידה 57

יעקב קונה שדה בשכם ומקים מזבח לה' פרק לג פסוקים יז-כ

"וַיִּקְנוּ אֶת-חֲלֻקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה שָׁם אֶהְלֹו מִיַּד בְּנֵי-חַמּוֹר אֲבִי שָׁכֵם בַּמָּאָה קִשְׁיָטָה:" (פסוק יז)

- ג. מי קנה את חלקת השדה?
- ד. ממי הוא קנה אותה?
- ה. כמה כסף הוא שולם עליה?

"וַיִּצְבֹּעַ שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ א-ל-א-לְקֵי יִשְׂרָאֵל:" (פסוק כ)

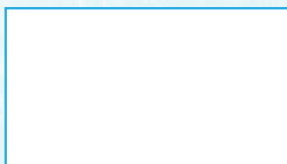
רש"י: "... על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והצילו, קרא שם המזבח על שם תם..."

- ו. מדוע בנה יעקב מזבח?
- ז. היכן בנה יעקב את המזבח?

הידעת?

כעבר שנים רבות, כאשר בני ישראל יצאו ממצרים ונכנסו לארץ ישראל, הם קברו את יוסף באותה חלקת שדה שיעקב אבינו קנה! וכך כתוב בספר יהושע (פרק כד פסוק לב):

"וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף וְאֵשֶׁר הָעֵלֹו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשָׁכֵם, בְּחֻלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי חַמּוֹר אֲבִי שָׁכֵם בַּמָּאָה קִשְׁיָטָה:"

מדף המדבקות,
הדביקו תמונה
של 'קבר יוסף'.

שלושה מקומות אין אמות העולם; יבוליים להזנות (צמח) את ישראל,
לומר גוילים הם בידכם, ואלו הן:
מערת המכפלה, בית המקדש וקבורתו של יוסף. (מדן שרבה)

15

"וַיַּעֲקֹב וְסַע סִתְּהָ וַיָּבֹן לוֹ בַּיִת וַלְמַקְנָהוּ עֲשֵׂה סֶתֶת
עַל-כֵּן קָרָא שְׁם-הַמָּקוֹם סְכוֹת:" (פסוק יז)

- א. על שם מה קרא יעקב למקום 'סכות'?

"וַיִּבְאֵר יַעֲקֹב שְׁלֹם עִיר שָׁכֵם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֵאוֹ מִפְּדֵן אָרָם..." (פסוק יח)

סכום מסעו של יעקב

1. כתבו מספרים ליד המקומות, לפי סדר מסעו של יעקב.
2. סמנו בעזרת מדגש את שמות המקומות שיעקב נתן להם את שמם.

14

58. שכם לוקח את דינה בלי רשות פרק לד פסוקים א-יב

א. הקדמה

בזמן שיעקב ומשפחתו ישבו ליד העיר שכם, יצאה דינה לראות ולהכיר את בנות המקום. שכם בן חמור, שהיה אדם מכובד¹ וכן למשפחה מכובדת שהנהיגה את העיר, ראה אותה ולקח אותה לביתו, בכוח, וללא הסכמתה, כי הוא רצה שהיא תהיה אשתו. אחרי שהוא נהג בה כבאשתו, הוא ניסה לשכנע אותה שתסכים להינשא לו. דינה סירבה. שכם פנה לחמור אביו, ויחד הם הלכו לנסות לשכנע את אביה ואת אחיה שיסכימו לתת את דינה לשכם לאישה. אולם הדיבורים ה"יפים" וה"תמימים" של שכם וחמור אביו לא יכלו לכסות על הרשעות גדולה: ראשית, שכם כבר פגע בדינה ולא הביע שום של צער או התנצלות על מעשיו. שנית, הם באו לדבר בשעה שדינה הייתה כלואה בביתם! האם כך באים לבקש?! כשהנערה שעליה מדובר מוחזקת נגד רצונה כשבויה!?

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וַתֵּצֵא יצאה מאוהל המשפחה דִּינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוּת כְּדִי לְרֵאוּת ולהכיר בְּבָנוֹת הָאָרֶץ את בנות המקום: ב וַיֵּרָא אֶתְּהָ שָׁכֶם בֶּן־חַמּוֹר הַחִוִּי שהיה מהעם החיווי נְשִׂיא הָאָרֶץ חמור היה המושל באזור העיר שכם וַיִּקַּח אֶתְּהָ בלי רשות וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ נהג בה כאילו היא אשתו וַיַּעֲנֶה וזה היה עינוי וצער גדול לדינה, שלא רצתה בכלל להיות עם הרשע ונלקחה בכוח נגד רצונה: ג וַתִּדְבַּק נִפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב הוא רצה אותה מאוד לאישה וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנְּעָרָה וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנְּעָרָה ניסה לשכנע אותה להתחתן איתו (והיא סירבה): ד וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה: ה וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָ אֶת־דִּינָה בָתּוֹ ('טמא' הוא ההפך מ'קדוש' ו'טהור'. כאשר מתחתנים באופן ראוי, יש בנישואין 'קדושה וטוהרה', וכאשר לוקחים אישה באופן לא ראוי, זוהי 'טומאה') וּבְנֵי הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה (ועדיין לא שמעו מה קרה) וְהַחֲרִשׁ יַעֲקֹב שֵׁתָק ולא הגיב עַד־בָּאָם (אולי רצה להתייעץ עימם כיצד כדאי להגיב): ו וַיֵּצֵא חַמּוֹר אָבִי־שָׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ (בעוד דינה מוחזקת בביתם נגד רצונה...): ז וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשֶׁמְעִים וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם כַּעֲסוֹ מְאֹד כִּי־נִבְלָה מעשה מכוער ולא ראוי עָשָׂה שָׁכֶם בְּיִשְׂרָאֵל במשפחת בני ישראל לְשַׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה לא ראוי לעשות: ח וַיְדַבֵּר חַמּוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֶם בְּנֵי חַשְׁקָה נִפְשׁוֹ בְּבַתְּכֶם תָּלוּ נָא אֶתְּהָ לוֹ לְאִשָּׁה: ט ובתמורה לכך: י וְהִתְחַתְּנוּ אֲתָנּוּ אֲנַחְנוּ נִסְכִּים להדק עוד את הקשרים המשפחתיים ביניכם ובינינו - בְּנִתְיָכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ לְנָשִׁים, על פי בחירתכם וְאֶת־בְּנִתְיָנוּ תִקְחוּ לָכֶם לְנָשִׁים, על פי בחירתכם: י נוסף על כך נסכים גם לקשרים חברתיים ולקשרי מסחר איתכם - וְאֲתָנוּ תִשָּׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שָׁבוּ וְסָחְרוּהָ תוכלו לשבת בכל מקום שתמצאו ולעסוק במסחר וְהָאָרֶץ בְּיָדְכֶם ולקבוע כאן את מקומכם: יא (לאחר שחמור סיים את דבריו, שכם בנו פתח בדברי שכנוע): וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל־אָבִיָּהּ וְאֶל־אֲחֵיהָ אֲמַצְא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וְכָל מֵה שֶׁתִּבְקְשׁוּ מִמֶּנִּי לַתֵּת - אֲתָנוּ: יב הֲרָבּוּ עָלַי מְאֹד מְהֵרָה כִּסֵּף שֶׁהַחֲתָן נוֹתֵן לְאֲבִי הַכֹּלֵה וּמִתָּן ומתנות וְאֲתָנָה כֹּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי כֹּל מֵה שֶׁתֹּאמְרוּ לִי לַתֵּת אֲתָן, ובלבד ש- וְתָנוּ־לִי אֶת־הַנְּעָרָה לְאִשָּׁה:

ג. מנגינת הכתוב

יעקב ומשפחתו, שחיו חיי קדושה וטוהרה והשתדלו ללכת בדרכי ה' הישרים, מצאו את עצמם עומדים מול אנשים גסים ואלימים שלקחו את דינה בכוח וניסו לשכנע אותם להצטרף אליהם ולהיות כמוהם... - מהי הדרך הנכונה והראויה לנהוג בהם? מהי הדרך לשחרר את בתם?

1 כמו שכתוב בפסוק יט: "והוא נכבד מכל בית אביו."

2 על פי המסורת נכתבת המילה "נערה" בכל הפרק בכתוב חסר: "נער".

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימות א-ד עוסקות בזיהוי האיש שלקח את דינה.
במשימות אלה יש מיומנות של איתור פרטים מתוך הפסוק.
- במשימות ה-ו התלמידים מתבקשים לנסח בלשונם:
 1. את בקשתו של חמור אבי שכם.
 2. את האופן שהוא מנסה לשכנע אותם להסכים - "נהיה משפחה אחת", "נהיה חברים", "תוכלו לגור בכל מקום שתמצאו", "תוכלו לסחור אתנו" וכדומה.הציור וההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדו להבליט את רשעותם של שכם ושל חמור אביו, שבשעה שניהלו "משא ומתן" עם יעקב והאחים, המשיכו להחזיק את דינה בביתם כמעין "בת ערובה".
(למעשה היה כאן ניסיון להכריח את יעקב ואת משפחתו להתחבר אליהם ולהיות כמוהם.)

הרחבות והמחשות נוספות:

- התמודדות עם מצבים שבהם מישהו (זה גם יכול להיות חבר, חברה, בן משפחה וכו') מנסה 'לפתות' אותך בטובות הנאה להסכים לדבר שאסור לעשות.

שְׁכָם לֹקַח אֶת דִּינָה בְּלִי רְשׁוּת
פָּרָק לִד פְּסוּקִים א-יב

יחידה 58

"וַתֵּצֵא דִינָה... לְרֹאשׁ כְּבָנֹת הָאָרֶץ:
וַיֵּרָא אֹתָהּ שְׁכָם בֶּן-חַמּוֹר הַחִיטִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ..." (פסוקים א-ב)

א. מה שם האיש שלקח את דינה בלי רשות?
ב. מה שם אביו?
ג. לאיזה עם הם השתייכו?
ד. האם הם היו משפחה מקבצת? כן / לא.

מאילו מילים בפסוק אפשר ללמוד זאת?

"וַיִּדְבֹר חַמּוֹר אֹתָם לֵאמֹר שְׁכָם בְּנֵי הַשְּׂקָה נָפְשׁוּ בְּכַתְלָם
תָּנוּ נָא אֹתָהּ לָאִשָּׁה:" (פסוק ח)

ה. מה בקש חמור אבי שכם מיעקב ובניו?

"וְהִתְחַנְּנוּ אִתָּנוּ... וְאֵתְנוּ תֵּשְׁבוּ
וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם..." (פסוקים ט-י)

ו. כיצד נסה חמור לשכנע את יעקב ובניו להסכים?

לשיחה בכיתה:
למה לדעתכם
לא נתנו לדינה
לשוב לביתה?

16

59. תגובת משפחתה של דינה

פרק לד פסוקים יג-לא

א. הקדמה

יעקב ובניו עמדו בפני התלבטות קשה, כיצד עליהם להגיב לבקשתם של חמור ושל שכם בנו. מצד אחד, הם בוודאי לא רצו לתת את דינה לאיש תוקפני ורשע כמו שכם בן חמור. מצד שני, אם הם יסרבו - דינה בשבי! מה הסיכוי ששכם ישחרר אותה? בסופו של דבר הם החליטו יחד¹ להערים על שכם ועל חמור בתחבולה שתאפשר להם לשחרר את דינה בשלום. הם דרשו משכם ומחמור אביו לדאוג לכך שכל אנשי העיר יימולו! הם טענו שרק אם דרישתם זו תיענה, הם יוכלו להסכים לתת את דינה לשכם לאישה ולחיות עם אנשי שכם כעם אחד. התוכנית הייתה שאם וכאשר אנשי העיר יימולו, בני יעקב יצלו את העובדה שהם יהיו חלשים וכואבים מחמת המילה, ואז ייכנסו לעיר, יחדרו בכוח לביתו של שכם וישחררו את דינה².

התוכנית יצאה אל הפועל כמעט בשלמות, אולם כשהאחים נכנסו לעיר, שמעון ולוי החליטו על דעת עצמם לנקום בכל יושבי העיר על מעשהו של שכם, והם עברו בבתים והרגו את כל הגברים בעיר. שאר האחים לא אמרו להם דבר על כך, אולם יעקב כעס עליהם מאוד. בעיניו של יעקב, התוכנית המקורית, שנועדה להציל את דינה, הייתה נכונה וראויה, ואילו המעשה של שמעון ולוי, שנועדה להעניש את אנשי שכם, ובהם חפים מפשע - שלא השתתפו בלקיחתה של דינה - היה לא ראוי. נוסף על כך יעקב ראה במעשה זה סיכון גדול, שעלול לגרום לכל יושבי האזור לקום עליהם למלחמה. שמעון ולוי התעקשו להצדיק את פעולתם בטענה שלא ייתכן לעבור בשתיקה על הפגיעה באחותם ויש להעניש את כל אהשי העיר!³ הם סברו שגם חשש מנקמה של עמי האזור לא הצדיק שתיקה על הפגיעה הקשה באחותם!

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יג וַיֵּעָנוּ בְנֵי-יַעֲקֹב אֶת-שָׁכֶם וְאֶת-חַמּוֹר אָבִיו בְּמַרְמָה בְּעוֹרְמָה וַיִּדְבְּרוּ (הם הערימו עליהם בעקבות) אֲשֶׁר טָמְא שָׁכֶם אֶת דִּינָה אַחֲתָם⁴: יד וַיֹּאמְרוּ אֵלָיִם לֹא נוּכָל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתֵת אֶת-אַחֲתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר-לוֹ עָרְלָה שְׁלֹא נִימּוֹל⁵ כִּי-חָרְפָה גְּנָאִי, בּוֹשָׁה הוּא לָנוּ: טו אַךְ-בְּזָאת נֵאֵוֹת לָכֶם נִסְכִּים לַהֲצֵעָה שְׁלָכֶם אִם בְּתַנְאֵי ש- תִּהְיוּ כְּמִנּוּ לְהַמְלֹךְ לָכֶם כָּל-זָכָר: טז (-זא) וַנִּתְּנוּ אֶת-בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת-בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח-לָנוּ וַיֵּשְׁבּוּ אִתְּכֶם וְהִינּוּ לָעַם אֶחָד: יז וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ אֵלָינוּ לְהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת-בָּתְּנוּ וְהָלַכְנוּ: יח וַיִּטְבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חַמּוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֶם בֶּן-חַמּוֹר: יט וְלֹא-אַחֵר הִנְעֵר (שכם) לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ רָצָה בְּבַת-יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו: כ וַיָּבֵא חַמּוֹר וְשָׁכֶם בָּנוּ אֶל-שַׁעַר עִירָם וַיִּדְבְּרוּ אֶל-אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר: כֹּא הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ מְעוֹנִינִים לַחַיּוֹת אֵיתָנוּ בְּשִׁלּוֹם וַיֵּשְׁבוּ בְּאַרְץ וַיִּסְחָרוּ אִתָּהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת-יָדַיִם לְפָנֵיהֶם וַיִּשְׁמָעוּ וַיִּשְׁמָעוּ לְפִי בְחִירְתָנוּ⁶: כב אַךְ-בְּזָאת יֵאָתוּ יִסְכְּמוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשִׁבְתָּ אִתָּנוּ לְהִיּוֹת לָעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל-זָכָר כְּאֲשֶׁר הֵם נְמֻלִים: כג מִקְנֵיהֶם וּקְנִינָם וְכָל-בְּהֵמָתָם הֲלוֹא לָנוּ הֵם נוּכָל לִיהַנּוֹת מִרְכוּשָׁם הֵרֵב עַל יָדֵי מִסְחָר הַדָּדִי אוֹ מִחַמַּת הַשׁוֹתָפוֹת וְאוֹלֵי אֶף נִירַשׁ אוֹתָם בְּהִיּוֹתָנוּ "עַם אֶחָד" אַךְ נֵאֵוֹתָהּ לָהֶם רַק נִסְכִּים לַבְּקִשְׁתָּם שִׁנִּימוֹל וַיֵּשְׁבוּ אִתָּנוּ: כד וַיִּשְׁמָעוּ אֶל-חַמּוֹר וְאֶל-שָׁכֶם בָּנוּ כָּל-יִצְחָאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלֹו כָּל-זָכָר כָּל-יִצְחָאֵי שַׁעַר עִירוֹ:

כה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילַתָם בְּהִיּוֹתָם כְּאָבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁמָעוֹן וְלֵוִי אַחֵי דִינָה אִישׁ חָרְבּוֹ וַיָּבֵאוּ לְמִלְחָמָה עַל-הָעִיר שְׁתּוֹשְׁבֵיהָ יִשְׁבוּ בְּטַח בְּבֵיטְחוֹן וּבְלֹא חֶשֶׁשׁ מֵאִישׁ וַיְהִי רְגוֹ כָּל-זָכָר: כו וְאֶת-חַמּוֹר וְאֶת-שָׁכֶם בָּנוּ הָרְגוּ לְפִי-חָרֵב וַיִּקְחוּ אֶת-דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיִּצְאוּ: כז בְּנֵי יַעֲקֹב (כל האחים) בָּאוּ עַל-הַחֲלָלִים עַל הַהֲרוּגִים. לְקַחוּ מֵהַהֲרוּגִים אֶת כְּלֵיהֶם וּתְכֵשִׁיטֵיהֶם וַיָּבֵאוּ הָעִיר לְקַחוּ אֶת רְכוּשׁ הָעִיר כְּעוֹנֵשׁ עַל- אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֲוֹתָם: כח אֶת-צֹאֲנָם וְאֶת-בְּקָרָם וְאֶת-חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר-בְּעִיר וְאֶת-אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה לְקַחוּ: כט וְאֶת-כָּל-חֵילָם מִמוֹנָם וְאֶת-כָּל-טַפָּם וְאֶת-נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֵאוּ וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר בְּבֵיתָ:

1 "וזאת עצת כל האחים וברשות אביהם" - רמב"ן לפסוק יג. ועיין גם באור החיים לפסוק ל, שהתוכנית הזאת הייתה על דעתו של יעקב.

2 על פי רמב"ן לפסוק יג ואור החיים לפסוק ל.

3 הם כנראה ראו לנכון להעניש גם שאר אנשי העיר על כך שהם אפשרו למעשים כאלה לקרות. עיין בספורנו לפסוק כז.

4 דינה עדיין הייתה בסכנה וזקוקה להצלה. וכדברי הפסוק: "עם נָכַר תִּתְּבָר וְעַם עֲקֹשׁ תִּתְּפַל" (שמואל ב כב, כז).

5 'עורלה' היא פיסת עור "מיותרת" הנמצאת במקום הצנוע של הזכר, ומילה 'פירושה לחתוך ולהסיר את העורלה'.

6 ההסכם עם יעקב ובניו היה שמשפחת יעקב תבחר אילו נשים לקחת ואילו לתת, ואילו כששכם וחמור דיברו אל בני עירם, הם הפכו את הדברים ואמרו שאנשי שכם יחליטו אילו נשים לקחת ואילו לתת... - רש"י לפסוק טז.

7 ואף שבפועל רק שכם לקח את דינה, העובדה שכולם ידעו ושיתפו פעולה עם מעשיו, הפכה אותם לשותפים ולחייבים.

לְיִאמֹר יַעֲקֹב אֶל־שְׁמֵעוֹן וְאֶל־לוֹי עֲכַרְתֶּם אֹתִי פִגְעַתֶּם בְּשָׂמִי הַטּוֹב (שהיה זך ונקי ועכשיו הוא 'עכור') לְהַבְאִישְׁנִי וְהוֹצַאתֶם לִי שֵׁם רַע, שִׁמְשׁוֹל לְרִיחַ רַע ('בְּאוֹשׁ' = דָּבָר בְּעַל רִיחַ רַע) בְּיָשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעַנִי וּבְפָרְזִי שִׂיאֹמְרוּ שְׂאֲנִי וּמִשְׁפַּחְתִּי נוֹהֲגִים בְּחוֹסֵר מוֹסְרִית⁸ וְאֲנִי מִתִּי מְסַפֵּר אֲנִי וּמִשְׁפַּחְתִּי מוֹנִים מֵעַט אֲנָשִׁים⁹ וְנֶאֱסָפוּ עָלַי (הַגּוֹיִים שֶׁמִּסְבִּיב) וְהִכּוּנִי (כַּנְקָמָה עַל הַרִיגַת אֲנָשִׁי שֶׁכֵּם) וְנִשְׁמַדְדְּתִי אֲנִי וּבֵיתִי: לֹא וְיִאמְרוּ (שִׁמְעוֹן וְלוֹי) הַכְּזוּנָה¹⁰ יַעֲשֶׂה אֶת־אַחֹתָנוּ הָאֵם נִיתֵן שִׁינְהוּגוּ בְּאַחֹתָנוּ כְּמוֹ בְּאִשָּׁה מוֹפְקֶרֶת, שֶׁכָּל הַרוּצָה לֹקַח אוֹתָהּ בְּלִי רִשׁוּת, וְלֹא נִגִּיב?!:

ג. מנגינת הכתוב

האם מותר לנהוג במרמה ובתחבולה? במצב של סכנה ושל פיקוח נפש התשובה היא - כן! דינה הייתה בשבי ובסכנה. התברר שהציעו שכם וחמור הייתה חברות מדומה, חברות ה'תלויה בדבר' שהוצעה באיום, שהרי דינה הוחזקה כ'בת ערובה'. במצב הזה לא הייתה ברירה אלא לפעול בעורמה ובתחבולה.

(הביקורת של יעקב לא הייתה על עצם התחבולה של שמעון ולוי כדי להציל את דינה, אלא על פעולת הנקם שלהם, שנועדה לא רק להציל את דינה אלא גם להעניש את כל אנשי שכם, ובהם בני העיר שלא היו קשורים ישירות לעניין.)

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- משימות א-ג עוסקות בתחבולה שתכננו יעקב ובניו כדי להציל את דינה.
- משימה ד עוסקת במעשה של שמעון ולוי, שהחליטו על דעת עצמם להרוג את כל אנשי שכם. - המשימות נועדו, בין היתר, להבליט את ההבדל בין התכנון המקורי, שהיה משותף ליעקב ולכל האחים, לבין מה ששמעון ולוי עשו בפועל.
- ההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדה לדון בביקורת של יעקב על פעולתם של שמעון ולוי. אפשר להרחיב את הדיון גם לתגובתם של שמעון ולוי לביקורת. חשוב מאוד להבחין בין השמחה של יעקב על הצלחת התחבולה ועל הצלתה של דינה לבין הביקורת על הריגת כל אנשי העיר.
- הציור ביחידה זו והציור ביחידה הקודמת עוזרים למקד את תשומת לב התלמידים בנושא העיקרי: דינה הייתה 'שבי', והאחים הצילו אותה!

8 מעשים טובים והתנהגות מוסרית משולים לריח טוב והתנהגות רעה ולא מוסרית משולה לריח רע.

9 'מְתִים' = אנשים, 'מְתִי מְסַפֵּר' = אנשים מעטים.

10 ה'א השאלה וכ"ף הדמיון. "הכזונה" = האם כמו זונה. עזיבת הדרך הישרה והליכה בדרך לא טובה הן 'לזנות', כמו שאומרים גם בקריאת שמע: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם".

תגובת משפחתה של דינה
פְּרָק לֶד פְּסוּקִים יִג-לא

יחידה 59

"וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֹת־שָׁכֵם וְאֹת־חַמּוֹר אֲבִיו בְּמִרְמָה... אֲדִבְאוּת נְאוּת לָכֵם אִם תִּהְיוּ כְּמִנּוּ לְהַמְלִל לָכֵם כְּלִי־זָכָר:" (פסוקים יג-טו)

א בני יעקב אמרו שהם יסכימו לתת את דינה בתנאי ש

ב האם בני יעקב באמת תכננו לתת את דינה? כן / לא

מאיזו מלה בפסוק אפשר ללמד זאת?

ג מה בני יעקב פו תכננו לעשות?

ד בני תכננו שביים ה... כשכל אנשי העיר יהיו חלשים בגלל... הם ינסו לתוך העיר. ויצילו את

ה ציינו לכותו של

ו **תקשילו:** שלישי יעקב המילה דינה שכם

"וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ־שְׁנַיִם בְּנֵי־יַעֲקֹב שְׁמֵעוֹן וְלוֹי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חָרָבוּ... וַיַּהַרְגוּ כְּלִי־זָכָר:" (פסוק כה)

ז מה עשו שמעון ולוי?

לשיחה בכיתה:
מדוע יעקב לא הסכים עם המעשה של שמעון ולוי?

60. יעקב חוזר לבית אל ובונה מזבח לה'

פרק לה פסוקים א-ה

א. הקדמה

אחרי המעשה עם דינה בשכם נגלה ה' אל יעקב והורה לו ללכת לבית אל, להקים שם מזבח ולהודות שם¹ לה' על ששמר עליו בדרכו לחרן ובחזרה. בית אל הוא המקום שבו ה' נגלה אל יעקב ב'חלום הסולם' בבורחו מפני עשיו, שם ה' הבטיח לשמור עליו, ולמקום זה ה' הורה לו לשוב עכשיו ולבנות בו מזבח². התורה מתארת כיצד יעקב התכונן עם משפחתו לקראת העלייה לבית אל ולהקמת המזבח - טוהרה, החלפת בגדים ובדיקה שלא דבק בהם מאומה מחפצי עבודה זרה משלל העיר שכם. שם בבית אל הם יזדו לה' על חסדו הגדול.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית-אֵל וְשִׁבְשִׁימ וְעֲשֵׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ לַאֲלֹהֵי הַנְּרָאָה אֱלֹהֶיךָ שִׁנְגַלְהָה אֲלֶיךָ וְהַבְטִיחַ לְשִׁמּוֹר עֲלֶיךָ בְּבָרְחֶךָ כְּאִשֶּׁר בְּרַחַת מִפְּנֵי עֵשָׂו אַחִיךָ: ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-בֵּיתוֹ אֲנִישֵׁי בֵּיתוֹ, מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֵל כָּל שָׂאֵר הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ הִסְרוּ הוּצִיאוּ אֶת-אֱלֹהֵי הַנְּכָר חֲפָצִים וְתַכְשִׁיטִים שֶׁל עֲבֹדָה זָרָה אֲשֶׁר בְּתַכְכְּכֶם שֶׁהִתְעַרְבְּבוּ עִם הַשִּׁלָּל שֶׁלִּקְחִיתֶם מֵהָעִיר שִׁכֶם וְהִטְהַרוּ רַחֲצוּהָ (וְאוֹלֵי אִף טְבִילָה בַמְּקוּוֹה טוֹהַרָה)³ וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם לְכַבֹּד הַקָּמֶת הַמִּזְבֵּחַ לַה': ג וְנִקְוֹמָה וְנַעֲלָה בֵּית-אֵל וְאֶעֱשֶׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ לַאֲלֹהֵי הָעֵנָה אֲתִלְ שָׁקִיבֵל אֶת תְּפִילַתִּי וְנִגְלָה אֵלַי "בְּחִלּוֹם הַסּוּלָם" בַּיּוֹם צָרְתִּי בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁבְּרַחַתִּי מֵעֵשָׂו כְּאִשֶּׁר הֵייתִי בְּצָרָה וַיְהִי עִמָּדִי בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכֹתִי: ד וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנְּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאֲזִנֵיהֶם שֶׁהָיוּ שִׁיכִים פַּעַם לְעֲבֹדָה זָרָה אוֹ שֶׁהָיוּ עֲלֵיהֶם קִישׁוּטִים שֶׁל עֵז וַיִּטְמְנוּ אֹתָם יַעֲקֹב קִבֵּר אוֹתָם בְּאֲדָמָה תַּחַת הָאֵלֶּה לִיד עֵץ אֵלֶּה אֲשֶׁר עִם-שָׁכְמֶם שֶׁלִיד שִׁכֶם: ה וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֲתָת אֱלֹהִים פַּחַד מֵאֵת ה' עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרַי בְּנֵי יַעֲקֹב וְלֹא נִסּוּ לְנַקּוֹם בָּהֶם עַל מַה שֶׁהֵם עָשׂוּ לְאֲנָשֵׁי שִׁכֶם: ו וַיָּבֵא יַעֲקֹב לְיוֹזֵה לְלוּז אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ: ז וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ כְּדִי לְהוֹדוֹת לַה' וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל-ל (ב) בֵּית-אֵל הַאֵל-ל מַגְלָה אֶת שְׁכִינָתוֹ בְּבֵית אֵל⁸, עַל שֵׁם: כִּי שָׁם נִגְלָה אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים לְיַעֲקֹב מִפְּנֵי אַחִיו⁹: ח (וּבְשַׁעָה שֶׁהִיָּה יַעֲקֹב בְּבֵית אֵל): וְתַמָּת דְּבָרָה מִיַּנְקַת רַבָּקָה¹⁰ (מַה פֶּשֶׁר הַיִּמְצָאוֹתָה שֶׁל דְּבוּרָה מִיַּנְקַת רַבָּקָה בְּבֵית אֵל עִם יַעֲקֹב? - רַש"י מַסְבִּיר שֶׁרַבָּקָה שִׁלְחָה אוֹתָה לְחָרֵן כְּדִי לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב שֶׁהוּא יִכּוֹל כִּבֵּר לְחַזֹּר הַבֵּיתָה, כְּפִי שֶׁהִיא הַבְטִיחָה לוֹ שֶׁהִיא תַעֲשֶׂה¹¹, וּבְשׁוּבוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִחָרֵן חֲזָרָה עִימוֹ דְּבוּרָה, וּמֵתָה בְּדֶרֶךְ בְּהִיּוֹתָם בְּבֵית אֵל) וְתַקְבֵּר מֵתַחַת לְבֵית-אֵל לְרַגְלֵי הָהָר שֶׁעָלָיו שׁוֹכֵנֵת בֵּית אֵל תַּחַת הָאֵלֶּן לִיד עֵץ אֵלֶּן¹² שֶׁהִיָּה שֵׁם וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֶּן בְּכָוֶת עַל שֵׁם הַבַּכִּי שֶׁבָּכָה עַל מוֹתָה. וְרַש"י מְבִיא בְּשֵׁם חַז"ל שֶׁיַעֲקֹב הִתְבַּשֵּׂר בְּאוֹתוֹ זְמַן גַּם עַל פְּטִירָתָה שֶׁל רַבָּקָה אִימוֹ, וּבָכָה עַל מוֹתָה שֶׁל אִימוֹ שֶׁלֹּא זָכָה לְשׁוֹב וּלְרִאוֹתָה:

1 ההדגשה "שם" מופיעה חמש פעמים בפסוקים אלה.

2 אומנם יעקב כבר הקים מזבח בחלקת השדה שהוא קנה ליד שכם (לג, כ) ועם זאת ה' ציווה עליו לעלות לבית אל, מקום 'חלום הסולם', ולהקים שם מזבח ולהודות שם לה', כדברי ספורנו בפירושו לפסוק א: "ועשה שם מזבח... לתת הודאה על שקיים לך ההבטחה... כעניין אומרם: מברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה."

3 "ושב שם - לכוון דעתך קודם שתבנה המזבח, כעניין אומרם ז"ל: חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת (קודם התפיי-לה) ומתפללים, כדי שיכוונו את ליבם למקום." (ספורנו)

4 אבן עזרא.

5 עיין ברמב"ן לפסוק ד.

6 "מהמקום הזה נלמד שחייב כל ישראל כאשר ילך להתפלל למקום קבוע, להיות גופו נקי ומלבושיו נקיים." - אבן עזרא.

7 כפי שיעקב חשש שהם עלולים לעשות, ככתוב בפרק לד פסוק ל.

8 על פי רש"י.

9 יעקב הבין שבית אל הוא מקום ראוי לגילוי שכינה: שם נגלה אליו ה' בבורחו מעשיו, ועכשיו ה' הורה לו לבנות מזבח דווקא שם.

10 היא המינקת המוזכרת בפרשת חיי שרה, שהצטרפה לרבקה בשעה שהייתה בדרכה לכנען להתחתן עם יצחק (כד, נט).

11 "...ושלחתי ולקחתיך משם" - פרק כז פסוק מה.

12 על פי רד"ק ועוד. ואונקלוס ורש"י מפרשים אחרת.

ההתרגשות וההכנות של יעקב ומשפחתו לקראת הקמת המזבח והתפילה לה'.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימות א-ב עוסקות בציווי של ה' להקים מזבח בבית אל. ההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדה לפתח את עניין ההודאה לה' במקום שנעשה לנו נס. בשעה שיעקב ברח מעשיו ודאג לעתידו, נגלה אליו ה' בבית אל והבטיח לשומרו. כעבור 22 שנה, בשעה שיעקב חזר בשלום עם משפחה גדולה ועושר רב, הוא נצטווה לבנות מזבח ולהודות לה' **באותו המקום** שבו ה' נגלה אליו בבורחו.
- משימות ג-ד עוסקות בהכנות של יעקב להקמת המזבח ובה בעת בהכנות לקראת התפילה. זאת הזדמנות ללמוד הנהגות טובות ממעשי אבותינו.
- משימה ה עוסקת בדברי רש"י, שבזמן מותה של דבורה מינקת רבקה התבשר יעקב שגם רבקה אימו נפטרה.
- משימה ו עוסקת במקום קבורתה של רבקה. (המשימה דורשת מהתלמידים לדפדף בחומש לפרק שהם עוד לא למדו. זאת הזדמנות לתרגל את מיומנות ההתמצאות בחומש לפי פרק ופסוק.)
- משימה ז נועדה לחזור ולהיזכר בדמותה של רבקה, במידותיה ובמעשיה הטובים, שעליהם למדנו בפרקים הקודמים.
- בסוף הדף יש הרחבה בנושא עצי האלה והאלון המוזכרים בפרקנו. אפשר להיעזר בתמונות של העצים וצורת העלים והפירות, ולחפש עצי אלה ואלון כאשר נצא עם התלמידים לטיולים ברחבי הארץ.

רְבֵקָה אֲמֵנוּ

"וְתַמַּת דְּבָרָה מִיִּנְקַת רְבֵקָה..." (פסוק ח)

רש"י: "...תבשרו שם פאכל שני, שהמרי לו על אמו ששנה..."

1. מי הן שתי הנשים שנפטרו? 2. _____

3. היכן נקברה רבקה? (רמז: פרק מט פסוקים ל-לא) _____

מדף המדבקות. הדביקו מדבקה עם תמונת מקום קבורתה.

4. לפניכם פסוקים וציורים מארועים בחייה של רבקה.

מדף המדבקות. הדביקו מדבקה עם ציור מתאים לכל אחד מהפסוקים.

חֶסֶד

"וְתַרְצֵן עוֹד אֶל הַבְּאֵר...
וְתִשָּׂא לְכָל-גְּמֻלֹי"

צְדָקוֹת

"וַיִּבְאֵה יַחֲזֵק
הָאֵהֳלָה שָׂרָה אִמּוֹ"

תְּפִלָּה

"וַיַּעֲתֵר יַחֲזֵק לָהּ לִנְכַח אִשְׁתּוֹ
כִּי עֲקָרָה הָיָה"

חֵידָה

שני עצים מוזכרים בפסוקים א-ח. האם תוכלו למצוא אותם?

מדף המדבקות. הדביקו תמונות מתאימות.

בפסוק _____ מזכיר _____ עץ _____

בפסוק _____ מזכיר _____ עץ _____

הידעת?
עצים אלה מצויים לרב בארץ ישראל. חפשו אותם כשאתם יוצאים לטיול.

יעקב חוזר לבית אל ובונה מזבח לה' פרק לה פסוקים א-ח

"וַיֹּאמֶר אֱ-לֹקִים אֶל-יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לא-ל הנראה אליך בכרחך מפני עשן אֲחִיד": (פסוק א)

א. לאן נצטוה יעקב ללכת? _____

ב. מה צוה ה' את יעקב לעשות שם? _____

לשיחה בכיתה: מדוע לדעתכם צוה ה' את יעקב לבנות את המזבח דווקא שם?

ההכנות לבניית המזבח

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב...
הֲסֵרוּ אֶת-אֱלֹהֵי הַגֹּבַר אֲשֶׁר בְּתַלְכְּכֶם וְהִטְהַרוּ וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלְתֵיכֶם:
וְנִקְוָה וְנַעֲלָה בֵית-אֱלֹהֵי וְאֶעֱשֶׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ..." (פסוקים ב-ג)

1. שלוש הנחיות נתן יעקב לקראת העליה לבית אל והקמת המזבח. סמנו אותן בצבעים שונים בעזרת מדגשים.

הכנות לתפילה

2. גם אנחנו נוהגים להתכונן לקראת התפילה. סמנו באותם צבעים את ההלכות הזדמות להכנות שעשה יעקב:

- לפני התפילה יש לבדק שהמקום נקי מדברים מלכלכים ומדברים המעלים ריח רע.¹
- על המתפלל לודא שגופו נקי וידיו נקיות.²
- על המתפלל ללבש בגדים נקיים ומקבדים. כראוי למי שעומד לפני מלך.³

1 (עפ"י שו"ע סימנים טו-טז)
2 (עפ"י שו"ע סימן ב)
3 (עפ"י שו"ע סימן בא)

61. הנבואה בבית אל וקיום הנדר

פרק לה פסוקים ט-טו

א. הקדמה

אחרי שיעקב הגיע לבית אל ובנה מזבח, ה' נגלה אליו שוב:

1. אמר לו דברי נוחמים על מות רבקה אימו.

2. הוסיף לו את השם 'ישראל'.

3. ברכו שיצאו ממנו ומצאצאיו עוד ילדים שיהיו לראשי שבטים (בנימין, מנשה ואפרים).

4. נתן לו את הבטחת הארץ.

אחרי ההתגלות הקים יעקב מצבה¹ וניסך עליה נסכים לשם ה'. בכך קיים יעקב את הנדר שנדר בבית אל אחרי 'חלום הסולם': "והאבן הזאת אשר שמת מצבה יהיה בית א-לקים"². ואבן עזרא מוסיף ואומר, שגם את המשך דברי הנדר: "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" - קיים יעקב עכשיו בהיותו בבית אל³.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ט וַיֵּרָא אֶל-לְקַיִם אֱלֹהֵי-יַעֲקֹב עוֹד פֶּעַם נֹסַפֶּת בַּמָּקוֹם הַזֶּה⁴ (ה' נראה אליו בבית אל בצאתו לפדן ארם, ועכשיו נראה אליו בבית אל שוב) בְּבֹאוֹ מִפְּדֵן אֲרָם⁵ וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ נִיחָמוֹ עַל מוֹת אִמּוֹ⁶: י וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהֵי-לְקַיִם שְׁמֹךְ יַעֲקֹב שִׁמְךָ 'יעקב' אומנם יישאר (אבל-) לֹא-יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב בְּלִבְד כִּי אִם אֵלָּא (גם) יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֹךְ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: יא וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהֵי-לְקַיִם אֲנִי אֶל-שֵׁדֶי-לִי (זהו אחד משמותיו של הקב"ה) פְּרָה וְרִבְיָה בִּירְכּוּ שִׁיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ עוֹד שְׁבֻטִים: גוֹי עִם (רמז לבנימין, שעתיד להיוולד בקרוב ולהיות ראש שבט) וַיִּקְהַל גּוֹיִם וּשְׁנֵי עַמִּים (רמז למנשה ואפרים, שעתידים להיוולד ליוסף ולהיות גם הם ראשי שבטים) יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמִלְּקַיִם אֲנָשִׁים הֲרֹאִיִּים לַמַּלְכוּת מִחֻלְצֵיךָ מִמֶּךָ יֵצְאוּ: יב וְאֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיִּצְחָק לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעְךָ אַחֲרַיִךְ אֶתֶּן אֶת-הָאָרֶץ: יג וַיַּעַל מֵעֵלְיוֹ אֱלֹהֵי-לְקַיִם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ: יד וַיֵּצֵב הַעֲמִיד יַעֲקֹב מִצִּבְיָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ מִצִּבְיָה אֲבָן⁸ וַיִּסֶּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ שֶׁל יֵינִי⁹ וַיִּצַּק עָלֶיהָ שָׁמֶן לְשֵׁם ה' - כפי שהוא נדר לעשות בצאתו לחרן, אחרי חלום הסולם: טו וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת-שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ שֵׁם אֱלֹהֵי-לְקַיִם בֵּית-אֵל אֵף שֶׁכֵּב קִרָא לַמָּקוֹם כִּךְ בְּצֵאתוֹ לַחֲרֹן, קִרָאוּ כִךְ שׁוֹב כַּדִּי לַחֲזֹק אֶת הָעֲנִיִן וּלְפָרְסָם שׁוֹב שִׁזְהוּ מָקוֹם שֶׁה' מִתְגַּלֶּה בּוֹ¹⁰:

ג. מנגינת הכתוב

יעקב קיים את הנדר שנדר בצאתו לחרן. נדרים צריך לקיים!

- 1 מזבח - עשוי מאבנים רבות. מצבה - עשויה מאבן אחת גדולה. ביחידת הפסוקים הקודמת למדנו על המזבח שיעקב בנה בציוויו של ה' כדי להודות על הצלתו, ועכשיו אנחנו לומדים על המצבה שיעקב הקים כדי לקיים את נדרו.
- 2 פרק כח פסוק כב - על פי ספורנו לפסוק יד.
- 3 "ובבית אל שילם נדרו ונתן מעשר מהונו לכבוד השם, למי שהיה בדור ראוי לקחתו." - אבן עזרא לפסוק יד.
- 4 "פעם שני במקום הזה. אחד בלכתו ואחד בשובו." - רש"י.
- 5 העיר חרן הייתה באזור שנקרא 'פדן ארם'.
- 6 על פי רש"י.
- 7 עפ"י ספורנו ואור החיים. ועיין גם בפירושו השני של הרמב"ן.
- 8 זו מצבה חדשה שיעקב העמיד עכשיו לקיום נדרו - רד"ק. (ויש המפרשים אחרת: - אבן עזרא, רמב"ן.)
- 9 רד"ק.
- 10 אלה סוגי קורבנות לה', כמו ניסוך היין והמים בבית המקדש.
- 11 "יקראנו כן פעם אחר פעם, להודיע כי הדבר אמת ונכון כי הוא בית א-לקים ושם השכינה תמיד." - רמב"ן לפסוק טו.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- העמוד הימני בחוברת עוסק בארבעת המרכיבים של התגלות ה' ליעקב בבית אל:
 - דברי ניחומים אחרי מות רבקה אימו. ה'שיחה בכיתה' מאפשרת לדון בשאלה: איך מעודדים ומנחמים אדם עצוב? ומה עוזר לאדם אבל להתנחם?
 - השם הנוסף שה' נתן ליעקב. יש כאן הדגשה על כך שהשם 'ישראל' ניתן בנוסף לשם 'יעקב' ולא במקומו. (אומנם כבר בפרק לב פסוק כט אמר 'האישי' - 'המלאך' ליעקב ששמו יהיה ישראל - דברי המלאך היו בשורה שהקב"ה עתיד להוסיף לו שם - עפ"י רש"י שם).
 - בשורה שעתידים לצאת מזרעו עוד שלושה בנים שיהיו לראשי שבטים - התלמידים יגלו מי הם הבנים האלה, בעזרת דברי רש"י.
 - הבטחת הארץ.
- העמוד השמאלי עוסק בקיום הנדר שיעקב נדר. (אפשר להוסיף בעל פה את דברי אבן עזרא, שיעקב קיים בבית אל גם את חלקו השני של הנדר ונתן "מעשר" מכל רכושו למי שהיה ראוי לתת.) משימות א-ב עוסקות בהשוואת המילים של תוכן הנדר למילים המתארות את קיומו. משימות ג-ד הן הרחבה שנועדה ללמד את החובה התמידית לקיום נדר שאדם נודר. "נדר" הוא התחייבות של אדם לעשות מצווה, כגון התחייבות לתת צדקה, התחייבות להביא קורבן וכדומה.

הרחבות והמחשות נוספות:

- אפשר להסב את תשומת ליבם של התלמידים לנדרים שאנשים נודרים מדי פעם אחרי שהם עולים לתורה בבית הכנסת, או בעת צרה.

קיום הנדר

לשיעקב חזר מחוץ הוא את קים את הנדר:

"ויצב יעקב מצבה...
ויסד עליה נסד
ויצק עליה שמן: (פסוק יד)"

לשיעקב הלך לחנו הוא נדר נדר:

"אם יהיה אלקים עמדי...
ושבתי בשלום...
והאבן הזאת אשר שמתני מצבה
יהיה בית אלקים..." (פרק כח פסוקים כ-כב)

א. סמנו במדגש צבעוני את המלים של הנדר.

ב. סמנו באותו צבע את המלים של קיום הנדר.

נדרים צריה לקים!

א. אדם שנודר לתת צדקה לעני - חייב ל

ב. אדם שנודר לקרוב קרבו בבית המקדש - חייב ל

הנבואה בבית אל וקיום הנדר
פרק לה פסוקים ט-טו

יחידה 61

ארבעה דברים אמר ה' ליעקב בנבואה בבית אל:

- א. "וירא א-לקים אל-יעקב... ויברך אותו: (פסוק ט)"

רש"י: "ויברך אותו - קרבת אבלים"

1. מי היה אבלי?

2. מדוע הוא היה אבלי?

לשיחה בכתה: כיצד לדעתכם הביאה התגלותו של ה' נחמה ליעקב?
- ב. "ויאמר לו א-לקים שמך יעקב
לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך..." (פסוק י)"

מהו השם הנוסף שה' נתן ליעקב?
- ג. "ויאמר לו א-לקים... גוי וקהל גוים יהיה ממך..." (פסוק יא)"

רש"י: "גוי - בנימין. וקהל גוים - מנשה ואפרים שעתידים לצאת מייסדת"

ה' בשר ליעקב שעתידים להולד עוד שלושה בנים שיהיו ראשי שבטים!

1. איזה בן רמזו במלה "גוי"?

2. אילו בנים רמזים במלים "קהל גוים"?
- ד. "ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה..." (פסוק יב)"

על איזו ארץ מדובר?

"ויצל מעליו א-לקים במקום אשר דבר אתו:"

62. לידת בנימין ומות רחל פרק לה פסוקים טז-כ

א. הקדמה

אחרי זמן מה בבית אל המשיכו יעקב ומשפחתו בדרכם דרומה לכיוון חברון, שם גר יצחק. בשעה שהיו בדרכם, בסמוך לבית לחם, כרעה רחל ללדת. רחל זכתה ללדת בן נוסף, אולם הלידה הייתה קשה מאוד והיא נפטרה בלידה. קשה לשער ולתאר את גודל צערם של יעקב ושל כל המשפחה. עם זאת, יעקב נתן לבנו הקטן, שנולד זה עתה, שם שמבטא עוצמה וגבורה, שם שמבטא התגברות על הקושי. יעקב קבר את רחל במקום פטירתה, בדרך המובילה לעיר בית לחם¹. במדרש מסופר שבשעה שנחרב בית המקדש והיו בני ישראל בדרך לגלות, הם עברו ליד מקום קבורתה של רחל, ורחל הייתה בוכה עליהם בשמיים ומבקשת עליהם רחמים מאת ה', וה' קיבל את תפילתה ובישר לה שעתידים הבנים לשוב לארצם ולהיגאל².

מקום קבורתה של רחל משמש עד היום מקום תפילה לה'.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

טז וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי-עוֹד כְּבָרַת-הָאָרֶץ הִיא עוֹד מֵרַחֵק מִסּוּיָם³ כְּדִי לָבוֹא לְהִגִּיעַ אֶפְרָתָה עַד אֶפְרַת (היא 'בית לחם') וַתֵּלֶד רָחֵל וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ: יז וַיְהִי בְהִקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ בְּזִמְנָה שֶׁהָיָה הַיִּתָּהּ בְּכַאבִים גְּדוּלִים וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּיִלְדָּת אֶל-תִּירְאִי אַל תִּפְחָדִי כִּי-גַם-זֶה לָךְ בֶּן נוֹסֵף עַל יוֹסֵף (ה' שמע וקיבל את תפילתך שביקשת "יוסף ה' לי בן אחר!")⁴, וכוונת המיילדת הייתה לעודד את רחל ולחזק את רוחה⁵): יח וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָהּ בְּשַׁעַת מִיתָתָהּ וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן-אוֹנִי בֶן צַעֲרִי וְאֲבִיו קָרָא-לוֹ בְּנִימִין בֶּן כּוּחִי (צד ימין מסמל כוח וגבורה)⁶: יט וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקְבָּר עַל יְדֵי יַעֲקֹב בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה בְּדֶרֶךְ לְאֶפְרַת (ש-) הוּא בֵּית לָחֶם: כ וַיֵּצֵב הָעַמִּיד יַעֲקֹב מִצֵּבָה אֲבָן גְּדוּלָה שֶׁמְצַיֶּנֶת אֶת מְקוֹם הַקֶּבֶר עַל-קְבֻרָתָהּ הוּא מִצֵּבֶת קְבֻרַת-רָחֵל עַד-הַיּוֹם⁸:

ג. מנגינת הכתוב

גם המצבים הקשים ביותר - הם מאת ה' לטובה. אנו מתפללים לה' שנזכור זאת ושה' ייתן לנו כוח להתמודד עם הקשיים. יעקב קרא לבנו 'בנימין' כדי לציין את ההתגברות על הקושי. רחל נקברה בדרך כדי שתתפלל על בניה בשעתם הקשה, כשהם יהיו בדרכם לגלות. מקום קבורתה של רחל משמש עד היום מקום תפילה לאנשים הבאים לשפוח את שיחם לפני הקב"ה ולבקש ישועה.

- 1 למה לא קברה יעקב במערת המכפלה? לפני מותו הסביר יעקב ליוסף שנודע לו בנבואה שעליו לקבור אותה דווקא שם, כדי שהיא תהיה לעזרה לבני בניה שעתידים לעבור במקום זה בדרכם לגלות והיא תתפלל עליהם - רש"י לפרק מח פסוק ז.
- 2 פסיקתא רבתי פרק ג. והדברים מובאים בדברי רש"י לפרק מח פסוק ז.
- 3 מרחק של אלפיים אמה (בערך קילומטר) - רש"י לפרק מח פסוק ז.
- 4 פרק ל פסוק כד.
- 5 עפ"י רשב"ם, רד"ק, חזקוני.
- 6 עפ"י רמב"ן. רמב"ן מוסיף ומסביר שלמילה "אוני" שתי משמעויות: 1. 'אבלי' (וצערי); 2. 'כוחי'. רחל התכוונה לציין את המשמעות של הצער, ויעקב שינה את השם כדי שיציין באופן ברור את המשמעות השנייה, של כוח וגבורה.
- 7 כפי שיעקב העיד על עצמו, בפרק מח פסוק ז: "ואני בבואי מפדן, מתה עלי רחל בדרך... ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם".
- 8 עד יום כתיבת התורה. עם זאת, 'קבר רחל' מוזכר גם בספר שמואל א (י, ב), ואף היום יש לנו מסורת על מקומו של 'קבר רחל' מעט צפונה מהעיר בית לחם.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

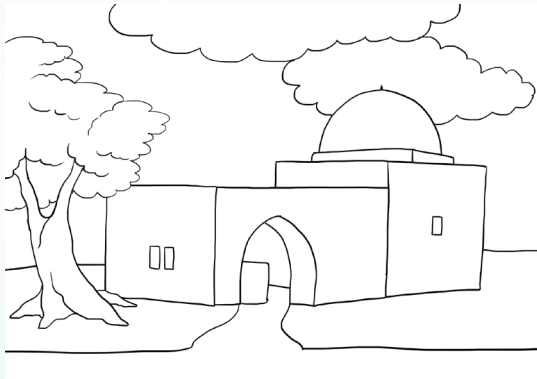
בחוברת:

- משימות א-ב נועדו להכיר את מסלול הליכתו של יעקב, בדרכו הביתה ליצחק אביו, ולזהות את המקומות במפה.
- במשימה ג, העוסקת בדברי המיילדת, יש מיומנות של הבנת הפסוק, ניסוח וכתובה.
- משימה ד מאפשרת להבחין בין השם שנתנה רחל לבן שנולד, לבין השם שנתן לו יעקב, ולעמוד על המשמעות של כל אחד מהשמות.
- במשימה ה מתבקשים התלמידים למצוא את המיקום של קבר רחל במפה.
- העמוד השמאלי הוא דף צביעה ובשוליו יש מידע על קבר רחל וכן ציטוט מספר ירמיהו.

הרחבות והמחשות נוספות:

- להשמיע/ללמוד את השיר "קול ברמה נשמע, רחל מבכה על בניה..." - יש מגנינות שונות.
- להביא לכיתה תמונות וציורים של קבר רחל מתקופות שונות בהיסטוריה.
- לבקש מתלמידים שהיו בקבר רחל, לספר בכיתה על חוויותיהם.

"קבר רחל" - דף צביעה

רחל אמנו נפטרה בתאריך י"א במרחשון. במשך דורות רבים וגם כיום הולכים אלפי יהודים לקבר רחל כדי להתפלל לפניו ולבקש ישועה. ואף רחל בוכה ומתפללת על בניה.

"קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה..."

כה אמר ה' מנעי קולה מוכי ועיניו מדמעה כי יש שָׁכַר לַפְעֻלָּתָהּ נָאם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרֵיתָהּ נָאם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבְלָם:"

(ירמיהו פרק לא)

לדת בנימין ומות רחל

פרק לה פסוקים טז-כ

וַיֵּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כִּכְרַת־הָאָרֶץ לְבֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתִּקְשֶׁשׁ בְּלִדְתָּהּ: (פסוק טז)

א. השלימו את שמות המקומות:
יעקב נסע עם משפחתו מ _____
הוא היה בדרכו ליצחק אביו שָׁכַר בְּ _____
קצת לפני שהם הגיעו לאפרת. שהיא _____
קרעה רחל ללדת.

פירסונו: חברון בית אל בית לחם

ב. סמנו במפה את מסעו של יעקב.

ג. כיצד נסתה המיילדת לעודד את רחל? (הזכרו בדברי רחל בפרק ל פסוק כד.)

ד. "וַיְהִי בַצֹּאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בְּרָאוּנִי וְאָבִיו קָרָא לּוֹ בְנִימִין:" (פסוק יח)

ה. רחל קראה לבן שנולד: _____ ויעקב קרא לו: _____

ו. "וַתִּמָּת רָחֵל וַתִּקְבְּרָ בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם:" (פסוק טז)

ז. הדביקו מדבקה של קבר רחל במקום הנכון במפה.

23

22

27

63. יעקב מגיע הביתה ליצחק אביו פרק לה פסוקים כא-כט

א. הקדמה

הדרך לחברון ליצחק אביו עוד הייתה ארוכה. באחת העצירות בדרך, מעט אחרי 'מגדל עדר', התערב ראובן בעניינים פרטיים של הוריו. התורה רואה במעשהו חטא חמור, ועם זאת, כשהתורה מונה את כלל בני יעקב, היא מונה את ראובן עם כל הבנים כשווה בין שווים, ללמדנו שראובן לא נדחה מהמשפחה בגלל מעשהו.

בסיומו של המסע הארוך, אחרי התלאות הרבות שעברו על יעקב ועל משפחתו, יעקב הגיע בשעה טובה בחזרה לבית אביו יצחק. ניתן אך לשער את התרגשותם של יעקב ושל יצחק אביו במפגש המחודש אחרי 22 שנים של פרדה, את השמחה על הפיוס בין עשיו לבין יעקב, ואת הצער על שיעקב לא זכה לפגוש שוב את רבקה אימו.

יצחק האריך ימים עוד כ-21 שנים אחרי חזרתו של יעקב, והוא נפטר בגיל 180. עם זאת, התורה הקדימה לספר על מיתתו של יצחק כדי לסיים את סיפור דורו של יצחק לפני המעבר לסיפור המפורט על דורם של יעקב ובניו.¹

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כא וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט העמיד את אֱהֱלָה מֵהַלְאָה לְמִגְדַל־עֵדֶר מעט אחרי מקום וּשְׁמוֹ 'מִגְדַל עֵדֶר': כב וַיְהִי בַשָּׁכֵן בשעה שהיה יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בְּלֵהָה פִּילְגֶשׁ אָבִיו לא שכב אותה ממש אלא העביר את מיטת אביו מאוהלה של בלהה שפחת רחל לאוהלה של לאה אימו², והתורה מחשיבה לו את הדבר כמעשה חמור מאוד כאילו שכב את בלהה (אין זה צנוע ואין זה ראוי, שכן יתערב בעניינים הפרטיים של הוריו!) וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פ⁴ ואף על פי שהמעשה לא מצא חן בעיני יעקב והוא הקפיד על ראובן מאוד⁵, עם זאת הוא לא הוציא אותו מביתו ומכלל בניו⁶ אלא: וַיְהִי בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר (וראובן כלול עמיהם כפי שהתורה הולכת ומפרטת): כג בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁנִי וְזַבּוּלֹן: כד בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וְבִנְיָמִן: כה וּבְנֵי בְלֵהָה שְׁפָחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי: כו וּבְנֵי זְלֵפָה שְׁפָחַת לֵאָה גָד וְאֲשֶׁר אֵלֶּה בְנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ בְּפֶדֶן אֲרָם: כז וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמְּרֵא קְרִית הָאֲרָבָע הוּא חֲבֵרוֹן⁸ אֲשֶׁר־גֵּר־שָׁם אַבְרָהָם וַיִּצְחָק: כח וַיְהִי יְמֵי יִצְחָק מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה: כט וַיְגֹועַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאֶסֶף אֶל־עַמּוּיֹו זָקֵן וּשְׁבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִשָׂו וַיַּעֲקֹב בְּנָיו: (במערת המכפלה):

ג. מנגינת הכתוב

יעקב חזר הביתה בשלום! ברוך ה'!

- 1 12 שנים אחרי מכירת יוסף!... - רש"י עושה את חשבון השנים בפירושו לפסוק כט.
- 2 עיין עוד בעניין זה ברמב"ן לפסוק כח.
- 3 כל עוד הייתה רחל בחיים הייתה מיטתו של יעקב באוהלה של רחל. אחרי מות רחל העביר יעקב את מיטתו לאוהלה של בלהה. ראובן ראה עלבון בכך שיעקב העדיף את בלהה שפחת רחל על פני לאה אימו, והוא החליט על דעת עצמו להעביר את מיטת יעקב מאוהלה של בלהה לאוהלה של לאה - רש"י על פי הגמרא במסכת שבת דף נה עמוד ב.
- 4 על פי המסורת יש כאן "פרשה פתוחה" באמצע פסוק (תופעה נדירה מאוד). הרמב"ן מסביר שהדבר בא לרמוז שמצד אחד יש כאן התחלה של נושא חדש, שבא למנות את השבטים משנולדו כולם כולל בנימין, ומצד שני מצורפות מילים אלו לפסוק הקודם, לרמוז שלמרות מעשהו החמור נמנה ראובן עם אחיו ולא נדחה. יש לציין שיש גם שתי מסורות של טעמים: אחת המ' חלקת את המילים לשני פסוקים (ובמילה "ישראל" יש 'סוף פסוק'), ואחת המחשיבה את הכול כפסוק אחד (ובמילה "ישראל" יש 'אתנחתא').
- 5 לפני מותו עתיד יעקב לומר לראובן: "פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חיללת יצועי עלה" (פרק מט פסוק ד).
- 6 עיין ברמב"ן לפסוק כב.
- 7 ואף על פי שבנימין לא נולד בפדן ארם אלא בארץ ישראל, כתב כך על שם הרוב שנולדו בפדן ארם - אבן עזרא.
- 8 והרי כשיעקב יצא לחרן ישב יצחק בבאר שבע? - כנראה בזמן שהיה בחרן, עבר יצחק לגור בחברון.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימה א נועדה לסכם ולשנן עם התלמידים את שנים עשר הבנים, שעתידים להיות ראשי השבטים, ולמיין אותם לפי האימהות.
- שובו הביתה של יעקב אל יצחק אביו היה ללא ספק אירוע מרגש. הציור וההצעה 'לשיחה בכיתה' מאפשרים לחוות עם התלמידים את האירוע.
- אפשר לבחור תלמידים שיכינו הצגה שבה יביאו לידי ביטוי את ההתרגשות הגדולה ומחיוזו את השיחה בין יעקב ליצחק (יצחק ישאל שאלות כגון: באילו ארצות היית? האם חווית דברים קשים? איך ה' עזר לך? האם נפגשת עם עשיו? יעקב יספר חוויות וזיכרונות מרגעים לאורך 22 השנים ויודה לה' על שעזר לו מול לבן ועשיו, ושבסופו של דבר הוא חי, בריא ושלם, עם משפחה גדולה ועושר רב. ב"ה!). ההצגה יכולה להיות גם הזדמנות לסכם את מסעו של יעקב ואת כל אשר אירע לו בדרך.
- משימות ב-ד עוסקות במותו של יצחק ובקבורתו. (במשימה ד נדרשים התלמידים לדפדף בחומש לפרק שטרם למדו. זאת הזדמנות לתרגל את מיומנות ההתמצאות בחומש לפי פרק ופסוק.)
- משימה ה נועדה לחזור ולהיזכר בדמותו של יצחק, במידותיו ובמעשיו הטובים, שעליהם למדנו בפרקים הקודמים.

יצחק אבינו

"ויהיו ימי יצחק מאת שנה ושמנים שנה: ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו:" (פסוקים כח-כט)

באיזה גיל נפטר יצחק? _____

מי טפל בקבורתו של יצחק? _____

היכן קברו אותו? (רמז: פרק מט פסוקים ל-לא) _____

לפניכם פסוקים וציורים מארועים בחייו של יצחק.

מדף המדבקות, הדביקו מדבקה עם ציור מתאים לכל אחד מהפסוקים.

ספרו בכתה על מעשיו של יצחק ועל מדותיו.

יעקב מגיע הביתה ליצחק אביו

פָּרַק לֵה פְּסוּקִים כֹּא-כֵט

"ויהיו בני יעקב שנים עשר:" (פסוק כב)

מניו את שמות שנים-עשר הבנים לפי האמהות:

בני לאה	בני רחל	בני בלהה	בני זלפה
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

ראובן, יוסף, שמעון, דן, לוי, גד, יהודה, בנימין, יששכר, נפתלי, זבולון, אשר

"ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא חברון אשר-גרשם אברהם ויצחק:" (פסוק כז)

מסירות נפש

"וילכו שניהם יחדיו: ויאמר אל-תשליח ידך אל-הנער ואל-תעש לו מאומה..."

תפלה

"ויעתר יצחק לה לנכח אשתו כי עקרה היא"

שיבת ארץ ישראל

"ויבא אליו ה' ויאמר אל-תרד מצרימה... גור בארץ הזאת..."

מברך מפי עליון

"וירע יצחק בארץ שהוא וימצא בשנה ההיא מאה שערים"

בורח ממריבות

"וחפף באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחבות"

לשיחה בכתה: נסו לדמין את ההתרגשות ברגע המיוחד הזה, ולשער מה אמרו וספרו יעקב ויצחק אביו זה לזה.

64. עשיו עובר לגור בהר שעיר באדום פרק לו

הקדמה כללית

פרק זה עוסק בהתפתחות משפחתו של עשיו ובמלכות אדום שיצאה מזרעו. הפרק מכיל פרטים רבים העלולים להכביד על התלמידים הצעירים. עם זאת, אנו מניחים שיש בתי ספר המעוניינים ללמד את הפרק על כל פרטיו. אי לכך החלטנו להציע שתי הצעות, וכל מורה יבחר את האפשרות המתאימה לתלמידיו ולמסגרת השעות בבית ספרו.

הצעה א: להקדיש ללימוד הפרק **שיעור אחד** ולהתמקד בחמשת הנושאים המרכזיים:

1. נשותיו של עשיו ובניהם.
2. המעבר של עשיו מארץ כנען להר שעיר.
3. נכדיו של עשיו שהיו ל"אלופים".
4. אלופי העם החורי.
5. שמונת מלכי אדום.

בעזרת חמשת הנושאים יכול המורה לבנות מהלך סיפור המתאים לתלמידים צעירים: עשיו נשא שלוש נשים ונולדו לו חמישה בנים. מפאת ריבוי הרכוש והמקנה של יעקב ועשיו, החליט עשיו להניח ליעקב לגור בארץ כנען, והוא עבר עם משפחתו להר שעיר. בהר שעיר נולדו לעשיו נכדים רבים שהפכו לראשי משפחות - "אלופים". גם לעם החורי, שישב בהר שעיר טרם בואו של עשיו, היו "אלופים". אלופי עשיו כבשו את אלופי החורי והקימו במקומם את מלכות אדום. התורה מונה שמונה מלכים שמלכו במלכות אדום בזה אחר זה. ב'חוברת לתלמיד' הבאנו את הפסוקים העיקריים, כדי לאפשר (באופן חריג) ללמוד את הפרק מתוך החוברת במקום מתוך החומש.

הצעה ב: להקדיש ללימוד הפרק **שלושה שיעורים**.

- השיעור הראשון יעסוק במשפחתו של עשיו ובעזיבתה את ארץ כנען.
- השיעור השני יעסוק באלופי עשיו ובאלופי החורי.
- השיעור השלישי יעסוק במלכי אדום.

ב'מדריך למורה' הבאנו הסבר מפורט על כל פסוקי הפרק, וב'חוברת לתלמיד' כללנו עבודת סיכום המתאימה לכולם.

א. הקדמה

בפרשות האחרונות למדנו על שלושת האבות, על ארבע האימהות ועל לידתם של שנים עשר הבנים-השבטים שמהם נבנה עם ישראל. כמו כן למדנו על הברית שה' כרת עם אבותינו - אברהם, יצחק ויעקב. עשיו, בנם של יצחק ורבקה, היה אומנם אף הוא חלק מהמשפחה, אך הוא הלך והתרחק מהאמונה בה', מהמשפחה ומהארץ. בהתחלה הוא זלזל בחשיבות הבכורה ומכר אותה ליעקב, בהמשך הוא התחתן עם נשים עובדות עבודה זרה, ואחר כך הוא היה לראש של ארבע מאות לוחמים בארץ אדום. בפסוקים שלפנינו מלמדת אותנו התורה שעשיו ויתר לגמרי על המגורים בארץ כנען¹ ועבר עם כל משפחתו ורכושו לגור בהר שעיר באופן קבוע². בהר שעיר התפתח מזרעו של עשיו העם האדומי.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

משפחתו של עשיו

א וְאֵלֶּה תְּלִדֹת עֵשָׂו הוּא אֲדוֹם לְעֵשָׂו קְרָאוּ גַם 'אדום'³: ב עֵשָׂו לָקַח אֶת־נְשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן (שתי נשותיו הראשונות היו מבנות כנען והן היו עובדות עבודה זרה⁴ וגרמו הרבה צער ליצחק ולרבקה⁵) אֶת־עֲדָה בַת־אֵילֹן הַחֲתִי⁶ וְאֶת־אֶהֱלִיבָמָה בַת־עֲנָה בַת־צִבְעוֹן הַחֲוִי⁷: ג וְאֶת־בְּשֵׁמַת בַּת־יִשְׁמַעֵאל⁸ אֲחֹת נְבִיֹת אֲשֶׁתוֹ הַשְּׁלִישִׁית הֵייתָה אַחֹתוֹ שֶׁל נְבִיֹת, שֶׁהִיא הֶבֶן הַבְּכוֹר שֶׁל יִשְׁמַעֵאל⁹: ד וְתִלְדַּ עֲדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֶלְפִז וּבְשֵׁמַת יִלְדָה אֶת־רְעוּאֵל: ה וְאֶהֱלִיבָמָה יִלְדָה אֶת־יְעִישׁ וְאֶת־יַעֲלֵם וְאֶת־קֶרַח אֵלֶּה בְנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יִלְדוּ־לּוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

עשיו עוזב את ארץ כנען

ו וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נְשָׁיו וְאֶת־בְּנָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֵמָתוֹ וְאֶת־כָּל־קְנִיָּנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ אֵל אַחֶיךָ אֶת־אֶרֶץ אֶדְוִם אַחֶיךָ: ז כִּי־הָיָה רְכוּשׁוֹ רַב מְשַׁבֵּת מְכַדֵּי לִשְׁבַת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לְשִׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם לֹא הָיָה מִסְפִּיק מְרַעָה: ח וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שְׁעִיר הַתֵּיִשֵּׁב שֶׁם בְּאוֹפֶן קְבוּעַ עֵשָׂו הוּא אֲדוֹם:

1 "ומדרש אגדה: וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו - מפני שטר חוב של גזרת כי גר יהיה זרעך, המוטל על זרעו של יצחק, אמר: 'אלך לי מכאן. אין לי חלק לא במתנה שניתנה לו הארץ הזאת, ולא בפירעון השטר.' - רש"י לפסוק ז. וברמב"ן לפסוק ו: "...ואחרי שחזר אחיו לארץ כנען, פנה לו מפניו כי ידע שארץ כנען נחלת אחיו אשר נתן לו אביו בברכתו..."

2 גם קודם לכן הוא היה הרבה בהר שעיר, אבל עכשיו הוא עבר עם כל משפחתו להר שעיר באופן קבוע, כדברי החזקוני לפסוק ו: "בתחילה היה גר כאן וכאן, ומשבא יעקב הלך לו מכל וכל מארץ כנען לארץ שעיר." ועיין גם ברמב"ן לפסוק ו. 3 כדברי הפסוק: "ויאמר עשו אל יעקב, הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עיף אנכי, על כן קרא שמו אדום" (כה, ל). 4 רש"י כאן, וכן ברש"י לפרק כו פסוק לה.

5 "ותהיינה מורת רוח ליצחק ולרבקה" (כו, לה), "וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו..." (כח, ח).

6 היא בשמת בת אילון, המוזכרת בפרק כו פסוק לד.

7 היא יהודית בת בארי, המוזכרת אף היא בפרק כו פסוק לד.

8 היא מחלת בת ישמעאל, המוזכרת בפרק כח פסוק ט.

9 "...בכור ישמעאל נביות" - פרק כה פסוק יג. נביות השיא את אחותו לעשיו אחרי מותו של ישמעאל (עפ"י רש"י).

אלופי עשיו בהר שעיר

בפסוקים הקודמים מנתה התורה את חמשת בניו של עשיו שנולדו כולם בארץ כנען. בפסוקים שלפנינו מונה התורה את הנכדים של עשיו. הנכדים נולדו אחרי שעשיו עבר לגור בהר שעיר. כדאי להדגיש לתלמידים באופן מיוחד את **עמלק**, שנולד לאלפיז, בכורו של עשיו¹ ולתמנע פילגשו. זהו עמלק שיצא ממנו **העם העמלקי** שאנו עתידים לפגוש בהמשך החומש ובהמשך ההיסטוריה. מבין צאצאי עשיו מונה התורה ארבעה עשר "אלופים". אלופים אלה היו אנשים נכבדים וחשובים שהיו לראשי משפחות, מעין ראשי שבטים.

ט וְאֵלֶּה תִּלְדוּת עֵשָׂו אָבִי אַבִּי הָאוֹמָה הַנִּקְרָאת אֲדוֹם בְּהַר שְׁעִיר: י אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֵשָׂו אֲלִיפֹז בֶּן-עֵדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן-בְּשֻׁמַּת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו: יא וַיְהִיו בְּנֵי אֲלִיפֹז תִּימָן אוֹמֵר צֶפֶן וְגַעְתָּם וְקִנְזוֹ: יב וְתַמְנֵעוּ תַמְנֵעוּ הֵייתָה מִבְּנוֹת אֲלוֹפֵי הַחוּרִי שִׁישְׁבוּ בְּהַר שְׁעִיר² הֵייתָה פִּילְגָשׁ (פִּילַגְשׁ=אישה הנשואה לאדם אך איננה אשתו העיקרית) לְאֲלִיפֹז בֶּן-עֵשָׂו וְתִלְדוּ לְאֲלִיפֹז אֶת-עֲמֻלֶק (שִׁמְמוֹ יֵצֵא הָעָם הָעַמְלָקִי) אֵלֶּה בְּנֵי עֵדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו: יג וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֶרַח שְׁמָה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֻׁמַּת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו: יד וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבְמָה בֵּת-עֵנָה בֵּת-צַבְעוֹן אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו וְתִלְדוּ לְעֵשָׂו אֶת-יַעֲיִשׁ וְאֶת-יַעֲלָם וְאֶת-קָרַח:

טו אֵלֶּה אֲלוֹפֵי בְּנֵי-עֵשָׂו אֲלוֹף=איש נכבד וחשוב שהיה לראש משפחה בְּנֵי אֲלִיפֹז בְּכוֹר עֵשָׂו אֲלוֹף תִּימָן אֲלוֹף אוֹמֵר אֲלוֹף צֶפֶן אֲלוֹף קִנְזוֹ: טז אֲלוֹף-קָרַח³ אֲלוֹף גַּעְתָּם אֲלוֹף עֲמֻלֶק אֵלֶּה אֲלוֹפֵי אֲלִיפֹז בְּאַרְץ אֲדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עֵדָה: יז וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן-עֵשָׂו אֲלוֹף נַחַת אֲלוֹף זֶרַח אֲלוֹף שְׁמָה אֲלוֹף מִזָּה אֵלֶּה אֲלוֹפֵי רְעוּאֵל בְּאַרְץ אֲדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בְּשֻׁמַּת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו: יח וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהְלִיבְמָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו אֲלוֹף יַעֲיִשׁ אֲלוֹף יַעֲלָם אֲלוֹף קָרַח אֵלֶּה אֲלוֹפֵי אֶהְלִיבְמָה בֵּת-עֵנָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו: יט אֵלֶּה בְּנֵי-עֵשָׂו וְאֵלֶּה אֲלוֹפֵיהֶם הוּא אֲדוֹם:

אלופי החורי בהר שעיר

בפסוקים שלפנינו מונה התורה את בני שעיר החורי ואת אלופיהם. העם החורי ישב בהר שעיר לפני בואו של עשיו למקום. עשיו התחבר אליהם ויצר עימם קשרי משפחה. בשלב מסוים לחמו צאצאי עשיו בעם החורי⁴, כבשו ממנו את הר שעיר והקימו במקומם את ממלכת אדום.

כ אֵלֶּה בְּנֵי-שְׁעִיר הַחֹרִי יִשְׁבֵי הָאָרֶץ שִׁישְׁבוּ בְּאַרְץ שְׁעִיר לִפְנֵי בּוֹאוֹ שֶׁל עֵשָׂו לְמִקְוֵם לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצַבְעוֹן וְעֵנָה: כא וְדִישוֹן וְאַצָּר וְדִישוֹן אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאַרְץ אֲדוֹם: כב וַיְהִיו בְּנֵי-לוֹטָן חֹרֵי וְהַיִּמָּם וְאַחֹת לוֹטָן תַּמְנֵעַ הִיא תַמְנֵעַ שֶׁהֵייתָה פִּילַגְשׁ לְאִלְפִיז בֶּן עֵשָׂו וַיִּלְדָה אֶת עֲמֻלֶק: כג וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עֲלוֹן וּמִנְחַת וְעִיבָל שְׁפֹן וְאוֹנָם: כד וְאֵלֶּה בְּנֵי-צַבְעוֹן וְאַיָּה וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת-הַיִּמָּם הַפְּרָדִים⁵ בְּמִדְבָּר בְּרַעְתּוֹ בְּזִמְנוֹ שֶׁהוּא רַעַה אֶת-הַחֲמָרִים לְצַבְעוֹן אָבִיו: כה וְאֵלֶּה בְּנֵי-עֵנָה דִישוֹן וְאַהְלִיבְמָה בֵּת-עֵנָה הִיא אֶהְלִיבְמָה שֶׁהֵייתָה אַחַת מִנְשׁוֹתָיו שֶׁל עֵשָׂו: כו וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישוֹן חֲמֻדָּן וְאַשְׁבֹּן וְיִתְרָן וְכָרוֹן: כז אֵלֶּה בְּנֵי-אַצָּר בְּלָהוּן וְזַעֲוֹן וְעַקְוֹן: כח אֵלֶּה בְּנֵי-דִישוֹן עוֹיָן וְאַרְנוֹן: כט אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֹרִי אֲנָשִׁים נִכְבָּדִים וְרָאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת מִבְּנֵי הַחוּרִי לְאוֹף לוֹטָן אֲלוֹף שׁוֹבָל אֲלוֹף צַבְעוֹן אֲלוֹף עֵנָה: ל אֲלוֹף דִישוֹן אֲצָר אֲלוֹף דִישוֹן אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֹרִי לְאֲלִפֵיהֶם לְמִשְׁפָּחוֹתֵיהֶם בְּאַרְץ שְׁעִיר:

1 "בני אליפז בכור עשיו..." - פסוק טו.

2 כמו שכתוב בפסוק כב בהמשך: "...ואחות לוטן תמנע".

3 נחלקו המפרשים בזיהויו של "אלוף קורח" זה, שהרי לא מוזכר קודם לכן איש ששמו קורח בבני אליפז.

4 כמו שכתוב בחומש דברים פרק ב פסוק יב: "ובשעיר ישבו החורים לפניו, ובני עשו יירשו וישמידום מפניהם, וישבו תחתם".

5 רש"י מביא בשם חז"ל, שהוא גילה שאם מזווגים חמור וסוסה נולד פרד, וזה פירוש המילים "מצא את הימים".

6 עפ"י רש"י לפסוק ב.

מלכי אדום

כפי שהזכרנו, צאצאי עשיו כבשו את הר שעיר מידי העם החורי והקימו בה את ממלכת אדום.⁷ בפסוקים שלפנינו מלמדת אותנו התורה ששמונה מלכים הספיקו למלוך בממלכת אדום לפני שקמה מלכות בישראל, ואילו אחרי שקמה מלכות בישראל, פסקה מלכות מאדום וחזרו 'אלופים' להנהיג כל אחד את משפחתו במקומו. רשימת 'אלופי אדום' המופיעה בפסוקים שלפנינו (מ-מג) איננה זהה לרשימת 'אלופי אדום' שהוזכרה לעיל (בפסוקים טו-טז). הרשימה הראשונה היא רשימת האלופים שעמדו לפני מלך באדום, והרשימה האחרונה היא רשימת האלופים שעמדו אחרי שפסקה המלכות מאדום.⁸

לא וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים מְבִנֵי עֵשָׂו הָאֲדוּמִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדוּם אַחֲרֵי שֶׁהֵם כִּבְּשׁוּ אֶת הָרַעַם מִיַּד הַחֹרִי וְהִקִּימוּ בָּהּ אֶת מַמְלַכַת אֲדוּם לְפָנָיִם מֶלֶךְ-מֶלֶךְ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְפָנָיִם שִׁקְמָה מַלְכוּת בְּעַם יִשְׂרָאֵל בִּימֵי מֹשֶׁה: לֵב וַיְמַלְךְ בְּאֲדוּם בְּלַע בֶּן-בְּעֹזֵר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנֶהְבָּה: לֵג וַיְמַת בְּלַע וַיְמַלְךְ תַּחְתָּיו יוֹכָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצָרָה: לד וַיְמַת יוֹכָב וַיְמַלְךְ תַּחְתָּיו חֲשָׁם מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי: לה וַיְמַת חֲשָׁם וַיְמַלְךְ תַּחְתָּיו הֶדְד בֶּן-בְּדָד הַמִּכָּה אֶת-מֶדְיָן בְּשָׂדֵה מוֹאָב הֵייתָה מַלְחָמָה בֵּין מוֹאָב לַמְּדִיָּן, וּמֶלֶךְ אֲדוּם בָּא לַעֲזוֹר לְמוֹאָב לְהַכּוֹת אֶת מְדִיָּן: וְשֵׁם עִירוֹ עֵוִית: לו וַיְמַת הֶדְד וַיְמַלְךְ תַּחְתָּיו שְׁמֵלָה מִמִּשְׁרָקָה: לז וַיְמַת שְׁמֵלָה וַיְמַלְךְ תַּחְתָּיו שָׂאוּל מִרְחֻבּוֹת הַנְּהָר: לח וַיְמַת שָׂאוּל וַיְמַלְךְ תַּחְתָּיו בְּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבָּוֶר וַיְמַלְךְ תַּחְתָּיו הֶדְד וְשֵׁם עִירוֹ פְּעוֹ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בֵּת-מִטְרָד בֵּת מִי זָהָב: מ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֲלּוֹפֵי עֵשָׂו שֶׁהֵיוּ רֹאשִׁים לְמִשְׁפְּחֹתָם לְמִקְמַתָּם בְּשִׁמְתָם (אחרי שפסקו המלכים למלוך באדום): אֲלּוֹף תַּמְנַע אֲלּוֹף עֶלְוָה אֲלּוֹף יִתָּת: מא אֲלּוֹף אֶהְלִיבְמָה אֲלּוֹף אֵלָה אֲלּוֹף פִּינֹן: מב אֲלּוֹף קָנָן אֲלּוֹף תִּימָן אֲלּוֹף מִבְּצָר: מג אֲלּוֹף מַגְדִּיאֵל¹¹ אֲלּוֹף עִירָם אֵלֶּהוּ אֲלּוֹפֵי אֲדוּם לְמִשְׁבְּתָם בְּאֶרֶץ אַחְזָתָם הוּא עֵשָׂו אָבִי אֲדוּם:

אלופי עשיו בהר שעיר

• בהר שעיר נולדו לעשו נכדים, שהיו 'אלופים', כלומר לראשי משפחות נכבדים וחשובים.

1 סמנו במדגש צבעוני את אלופי עשו. - כמה אלופים עמדו מבני עשיו?

2 אלה אלופי בני עשיו בני אלפים בכור עשיו תימן אלופ אומו אלופ צפו אלופ קנו: 3 אלופי קרח אלופ געתם אלופ עמלק... אלה בני עדה: 4 אלופי נחת אלופ זרח אלופ שמה אלופ מואב... אלה בני כשמת... 5 אלופי יעוש אלופ יעלם אלופ קרח אלה אלופי אהליבמה... 6 אלה בני עשיו אשר ירדו לו בארץ כנען:

7 גם לעם החורי, שגור בהר שעיר לפני עשו, היו 'אלופים'.

8 סמנו במדגש צבעוני את אלופי החורי.

9 אלה אלופי החורי אלופ לונן אלופ שובל אלופ צבעון אלופ ענה: 10 אלופי דשן אלופ אצור אלופ דישן אלה אלופי החורי... בארץ שעיר:

מלכי אדום

• אלופי עשו כבשו את אלופי החורי והקימו את ממלכת אדום.

11 סמנו במדגש צבעוני את המלכים שמלכו באדום. - כמה מלכים מבני עשיו מלכו באדום?

12 ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך-מלך לבני ישראל: 13 וימלך באדום בלע בן-בעזר ושם עירו דנהבה: 14 וימת בלע וימלך תחתיו יוכב בן-זרח מבצרה: 15 וימת יוכב וימלך תחתיו חשם מארץ התימני: 16 וימת חשם וימלך תחתיו הדר בן-בדד המכה את-מדן בשדה מואב ושם עירו עוית: 17 וימת הדר וימלך תחתיו שמלה ממשרקה: 18 וימת שמלה וימלך תחתיו שאול מרחובות הנהר: 19 וימת שאול וימלך תחתיו בעל חנן בן-עכבאר: 20 וימת בעל חנן בן-עכבאר וימלך תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת-מטרד בת מי זהב:

"הוא עשיו אבי אדום:"

עשו עובר לגור בהר שעיר באדום פרק לו

משפחתו של עשו

א ואלה תולדות עשו הוא אדום: ב עשו לקח את-נשיו מבנות כנען את-עדה בת-אילון החתי ואת-אהליבמה בת-ענה בת-צבעון החתי: ג ואת-כשמת בת-ישמעאל אחות נביות: ד ותלד עדה לעשו את-אלופו וכשמת ילדה את-רעואל: ה ואהליבמה ילדה את-יעוש ואת-יעלם ואת-קרח אלה בני עשו אשר ירדו לו בארץ כנען:

6 סמנו במדגש צבעוני את שמות נשות עשו. - כמה נשים היו לעשו? 7 סמנו במדגש צבעוני את שמות בני עשו. - כמה בנים היו לעשו?

עשו עוזב את ארץ כנען

"ויקח עשו את-נשיו... ואת-כל-נפשות ביתו ואת-מקנהו... וילך אל-ארץ מפני יעקב אחיו: כיהיה רכושם רב משבת יחדיו ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אתם מפני מקניהם:" (פסוקים ו-ז)

8 לפי המספר בפסוקים, כמה החלים עשו לעזוב את ארץ כנען?

9 ויבש עשו בהר שעיר עשו הוא אדום: (פסוק ח)

10 לחיכו עבר עשו לגור בארץ כנען? 11 צבעו במפה בצבע אדום את ארצו של עשו.

"...כי-ירשה לעשו נתתי את-הר שעיר:" (חמש דברים ב.ה)

- 7 וכתב הרמב"ן: "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום - נכתב זה להגיד כי נתקיימה בו ברכת יצחק שאמר לו "ועל חרוב תחיה", כי גברו על בני שעיר החורי ומלכו עליהם בארצם..."
- 8 עיין ברש"י וברמב"ן לפסוק מ.
- 9 רשב"ם: "לפני מלוך מלך - לפני משה שהושיע את ישראל." **אבן עזרא**: "...והאמת שפירוש לפני מלוך מלך, על משה מלך ישראל..." ספורנו: "לפני מלוך מלך בישראל - קודם שימלוך משה עליהם..." לפי זה צריך לומר ששמונת מלכי אדום מלכו בזמן שהיו בני ישראל במצרים, ושמלך אדום שלא נתן לישראל לעבור בגבולו בדרכם לארץ כנען (במדבר כ"ד) היה המלך השמיני והאחרון.
- 10 רש"י.
- 11 "אלוף מגדיאל - היא רומי." - רש"י.

פתרונות לחידות על פרשת וישלח:

מספרים בפרשה:

- 400 - ארבע מאות איש עם עשו (לב, ו, לג, א).
- 200 - במנחה ששלח יעקב לעשו: "עיזים מאתיים..." "רחלים מאתיים..." (לב, יד).
- 100 - יעקב קנה את חלקת השדה מול שכם במאה קשיטה (לג, יט).
- 12 - "ויהיו בני יעקב שנים עשר" (לה, כב).
- 180 - שנות חייו של יצחק (לה, כח).

באיזה הקשר מוזכרים:

- שני מחנות - יעקב חצה את מחנהו לשני מחנות (לב, ז).
- איש - האיש שנאבק עם יעקב (לב, כד).
- גיד הנשה - "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה" (לב, לב).
- מצבה - "ויצב יעקב מצבה במקום אשר דיבר אתו (בבית אל) מצבת אבן" (לה, יד).
- אלון - "ותמת דבורה מינקת רבקה, ותיקבר ... תחת האלון..." (לה, ח).
- אלוף - אלופי עשו ואלופי החורי (פרק לו).

מי אמר למי?

- 1. יעקב לה' (לב, ז).
- 2. האיש-המלאך ליעקב (לב, כו).
- 3. יעקב לעשו (לג, יד).
- 4. בני יעקב לשכם וחמור (לד, טו).
- 5. ה' ליעקב (לה, א).
- 6. ה' ליעקב (לה, ז).
- 7. המיילדת לרחל (לה, יז).

חידות על פרשת "וישלח"

כתבו את עצמכם או את חבריכם לכתה ונענו בעל פה על החידות.

א. באיזה הקשר מוזכרים המספרים:

180 , 12 , 100 , 200 , 400

ב. באיזה הקשר מוזכרים:

שני מחנות, איש, גיד הנשה, מצבה, אלון, אלוף

ג. מי אמר למי:

- 1. "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך"
- 2. "שלחני כי עלה השחר"
- 3. "יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי"
- 4. "אף בואת נאות לכם אם תהיו כמני להפול לכם כל זכר"
- 5. "קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח"
- 6. "שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך"
- 7. "אל תיראי כי גם זה לך בן"